

**UMAY GÜNAY'IN DERLEDİĞİ ELÂZİĞ
MASALLARINDAKİ EKOKRİTİZM UNSURLAR**

Ömer Faruk YÖŞ

**Yüksek Lisans Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalı
Doç. Dr. Hamza KOLUKISA**

2025

Her Hakkı Saklıdır.

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
TÜRK HALK BİLİMİ (FOLKLOR) BİLİM DALI

Ömer Faruk YÖŞ
0009-0006-1260-8808

UMAY GÜNAY'IN DERLEDİĞİ ELÂZİĞ MASALLARINDAKİ EKOKRİTİZM
UNSURLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Doç. Dr. Hamza KOLUKISA

ERZURUM – 2025

TEZ BEYAN BİLDİRİMİ

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esasları'nın ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum **"UMAY GÜNAY'IN DERLEDİĞİ ELÂZİĞ MASALLARINDAKİ EKOKRİTİZM UNSURLAR"** adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

Tezimin Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin düzenlenmesini ve erişime açılmasını düzenleyen 5. maddesinin 1. fıkrasına göre [*Ulusal Tez Merkezi, enstitü ve fakülteler tarafından Tez Otomasyon Sistemine yüklenen tezlerin bibliyografik bilgilerini kontrol eder, kataloglama kurallarına göre düzenler, konu başlıklarını belirler ve tam metin olarak internet üzerinden erişime açar.*] **basılı ve elektronik kopyalarına erişim izni verdiğimi onaylarım.**

İSTİSNAİ DURUMLAR*

Patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle (2 Yıl)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 1. fıkrasına göre teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi sebebiyle teze erişim, Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve ..... sayılı kararı ile 2 (iki) yıl süreyle engellenmiştir.

Yeni Teknik, Materyal ve Metotların Varlığı (6 ay)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesini düzenleyen 6. maddesinin 2. fıkrasına göre tezde yeni teknik, materyal ve metotlar kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içerdiği için tez danışmanının önerisi ve ana bilim dalının uygun görüşü üzerine Enstitümüz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve ..... sayılı kararı ile teze erişim 6 (altı) ay süreyle engellenmiştir.

Ulusal Çıkar ve Güvenlik Durumu (Gizlilik Dereceli Çalışmalar)

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından yayınlanan *Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*'nin gizlilik dereceli tezler bahsini düzenleyen 7. maddesinin 1. fıkrasına göre bu teze erişim, ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendirdiği için Enstitümüzün uygun görüşü üzerine Üniversitemiz Yönetim Kurulunun .../.../... tarih ve ..... sayılı kararı ile Üniversitemiz Yönetim Kurulu aksi karar verinceye kadar engellenmiştir.

27.01.2025

Ömer Faruk YÖŞ

Ash İslak İmzalıdır

* İstisnai durumlar danışmanın yazılı başvurusu ve Enstitü / Üniversite Yönetim Kurulunun onayı ile kabul edilir.

TEZ KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Doç. Dr. Hamza KOLUKISA danışmanlığında, Ömer Faruk Yöş tarafından hazırlanan “UMAY GÜNAY'IN DERLEDİĞİ ELÂZİĞ MASALLARINDAKİ EKOKRİTİZM UNSURLAR” başlıklı çalışması 27/01/2025 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Başkanı:	Prof. Dr. Nesrin FEYZİOĞLU	Aslı Islak İmzalıdır
	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ	
Jüri Üyesi (Danışman):	Doç. Dr. Hamza KOLUKISA	Aslı Islak İmzalıdır
	ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ	
Jüri Üyesi:	Prof. Dr. Ali KAFKASYALI	Aslı Islak İmzalıdır
	ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ	

Bu tezin Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği'nin ilgili maddelerinde belirtilen şartları yerine getirdiğini onaylarım.

.... / ... / 2025

Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR

Enstitü Müdürü

Aslı Islak İmzalıdır

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	IV
ABSTRACT	V
ÖN SÖZ	VI
KISALTMALAR	VII
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ, YÖNTEMİ, KAPSAM VE SINIRLILIKLAR	3
A. Araştırmanın Amacı	3
B. Araştırmanın Önemi	3
C. Araştırmanın Yöntemi.....	3
D. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	4

BİRİNCİ BÖLÜM**EKOKRİTİZM (EKOELEŞTİRİ)**

1.1. EKOLOJİNİN TANIMI	5
1.2. EKOKRİTİZM (EKOELEŞTİRİ)	6
1.2.1. Ekoeleştiriye Kaynaklık Eden Yaklaşımlar	8
1.2.1.1. Derin Ekoloji	8
1.2.1.2. Ekofeminizm	9
1.2.1.3. Toplumsal Ekoloji.....	10
1.2.1.4. Ekopsikoloji	10

İKİNCİ BÖLÜM**MASALLAR VE ELÂZİĞ MASALLARI**

2.1. MASALIN TANIMI	12
2.2. ELÂZİĞ MASALLARI	16

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
UMAY GÜNAY'IN DERLEDİĞİ ELÂZİĞ MASALLARINDAKİ EKOKRİTİZM
UNSURLAR

3.1. TOPRAK	18
3.2. GÜRÜLTÜ	19
3.3. MEYVE	21
3.3.1. Elma	22
3.3.2. Üzüm.....	23
3.3.3. Portakal.....	23
3.3.4. Nar.....	23
3.3.5. Hurma	24
3.4. HAYVAN	26
3.4.1. Kurt	26
3.4.2. Köpek (İt)	27
3.4.3. Tilki.....	29
3.4.4. Deve.....	30
3.4.5. Koyun	30
3.4.6. At.....	31
3.4.7. Balık.....	33
3.4.8. Keçi.....	34
3.4.9. Tavuk	35
3.4.10. Öküz.....	36
3.4.11. Kurbağa.....	36
3.4.12. Kuş.....	37
3.4.13. Yılan.....	40
3.4.14. Böcek	41
3.4.15. Tavşan.....	41
3.4.16. Kaz	42
3.4.17. Ayı.....	42
3.4.18. Katır	42
3.4.19. Koç.....	43
3.4.20. Geyik.....	43

3.4.21. Eşek.....	44
3.4.22. İnek	44
3.4.23. Kedi.....	45
3.4.24. Ceylan	46
3.4.25. Horoz	46
3.4.26. Domuz.....	47
3.4.27. Aslan.....	47
3.4.28. Sıçan.....	48
3.4.29. Kaplan.....	48
3.4.30. Karınca.....	49
3.4.31. Sinek	49
3.5. BİTKİ.....	51
3.5.1. Ot.....	52
3.5.2. Gül.....	52
3.5.3. Çayır.....	53
3.6. ORMAN- AĞAÇ	56
3.7. BAHÇE.....	58
3.8. YİYECEK	59
3.9. YAĞMUR - KAR.....	63
3.10. GECE - GÜNDÜZ.....	65
3.11. DENİZ - GÖL.....	67
SONUÇ	69
KAYNAKÇA.....	74
ÖZ GEÇMİŞ	78

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ
UMAY GÜNAY'IN DERLEDİĞİ ELÂZİĞ MASALLARINDAKİ EKOKRİTİZM
UNSURLAR
Ömer Faruk YÖŞ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hamza KOLUKISA

2025, Sayfa: 78+VIII

Jüri: Prof. Dr. Nesrin FEYZİOĞLU (Başkan)

Prof. Dr. Ali KAFKASYALI

Doç. Dr. Hamza KOLUKISA

Ekoeleştiri Kuramı, doğanın sadece fiziksel değil sosyal bir yapı olduğu düşüncesinden yola çıkarak insanların doğa ile ilişkilerinin önemi üzerinde durur. Edebî eserleri doğacı bir bakış açısıyla inceleyerek bu eserleri farklı bir perspektifle incelemeyi hedefler. Bu çalışmanın amacı, Umay Günay'ın Elâzığ Masalları adlı kitabındaki bazı masalları Ekoeleştiri Kuramı çerçevesinde inceleyerek bu masallardaki doğa unsurlarını belirleyip değerlendirmektir. Araştırmanın materyalini Umay Günay'ın Elâzığ Masalları ve Propp Metodu adlı kitabındaki altmış bir masal oluşturmaktadır. Bu çalışma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Elâzığ masallarında ekokritik unsurların belirgin bir şekilde yer aldığı ve bu masalların doğayla ilgili önemli kültürel ve çevresel mesajlar taşıdığı görülmektedir. Bu çalışmayla hem ekokritik çalışmalara hem de Türk folkloru üzerine yapılan araştırmalara katkı sunmak amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Ekokritizm unsurlar, Elâzığ masalları, masal göstergesi, Umay Günay

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****ELEMENTS OF ECOCRITISM IN ELAZIG TALES COMPILED BY U MAY****GÜNAY****Ömer Faruk YÖŞ****Advisor: Assoc. Prof. Dr. Hamza KOLUKISA****2025, Pages: 78+VIII****Jury: Prof. Dr. Nesrin FEYZİOĞLU (Chairman)****Prof. Dr. Ali KAFKASYALI****Assoc. Prof. Dr. Hamza KOLUKISA**

Ecocriticism Theory dwells on the importance of people's relationships with nature, based on the idea that nature is not only a physical but also a social structure. It aims to examine literary works from a different perspective by analyzing these works from a naturalist perspective. The aim of this study is to examine some tales in Umay Günay's book "Elâzığ Tales" within the framework of Ecocriticism Theory and to determine and to evaluate the natural elements in these tales. The material of this research consists of sixty-one tales in Umay Günay's book "Elâzığ Tales" and the "Propp Method". This study was carried out using document analysis method, one of the qualitative research methods. It is seen that ecocritical elements are prominently in Elâzığ tales and these tales have important cultural and environmental messages about nature. This study aims to contribute to both ecocritical studies and researches on Turkish folklore.

Key Words: elements of ecocriticism, Elâzığ tales, Tales indicator, Umay Günay

ÖN SÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca benden desteğini, kıymetli zamanını, tecrübelerini, fikirlerini esirgemeyen başta değerli danışmanım Doç. Dr. Hamza KOLUKISA'ya ve ders dönemim boyunca kıymetli desteğini esirgemeyen Prof. Dr. Nesrin FEYZİOĞLU'na sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hayatım boyunca benden sevgisini ve duasını esirgemeyen değerli annem Mevlüde YÖŞ'e, hayatımın her anında benimle olan, beni cesaretlendiren ve bana inanan sevgili eşim Songül'e ve kızım Zeynep Eylül'e çok teşekkür ederim.

Erzurum-2025

Ömer Faruk YÖŞ

KISALTMALAR

AA	: Ahmet Ağa
AB	: Allah'ın Belası
AK	: Arsız Kız
AK	: Ayı Kulağı
AMO	: Avcı Mehmet'in Oğlu
AOM	: Ateşkâr Oğlan Masalı
AT	: Anakarıyla Tilki
AY	: Arif Yusuf
Ba	: Balıkçıl
BAB	: Bir Allah'ım Bir
Bac	: Bacılar
BBCB	: Bacı Bacı Can Bacı
BG	: Balıkçı Güzeli
Bı	: Bızdık
CF	: Cevheri Firoş
Ç	: Çoban
ÇMO	: Çulfacıoğlu Mehmet Onbaşı
ÇMP	: Çin-i Maçın Padişahı
DG	: Dünya Güzeli
DKO	: Dul Kadının Oğlu
DRD	: Dallan Reyhanım Dallan
EA	: Elma Ağacı
EK	: Elma Kurdu
G	: Gülükan
GK	: Gelin Kaynana
H	: Hırsız
HG	: Helvacı Güzel
HK	: Hayırsız Kız
HP	: Hırsız Padişah
HPK	: Hint Padişahının Kızı
İAO	: İhtiyar Adamın Oğlu

İB	: İğci Baba
İK	: İki Kardeş
K	: Keloğlan
K2	: Keloğlan 2
KB	: Kurnaz Besleme
KD	: Keloğlan ile Dev
KDH	: Kara Dirhem Hokkası
KE	: Kül Eşek
KK	: Kara Köpek
Ko	: Kotan
KÖBK	: Kırk Gün Ölü Bekleyen Kız
KP	: Kız Padişah
KSB	: Keloğlan Sarmısaki Beyoğlu
KÜH	: Kara Üzüm Hokkası
M	: Müezzin
MT	: Mücevher Topu
N	: Nasihat
NNONO	: Neydim Ne Olacağım Ne Olacağım
ÖK	: Öksüz Kız
R	: Rüya
SÇ	: Sıçan Çocuk
Şİ	: Şah İsmail
ŞMY	: Şahmeran'ın Yüzüğü
T	: Tüylü
TK	: Terace Kız
ÜN	: Üç Nar
Y	: Yarımca
ZM	: Zülfü Mavi

GİRİŞ

Bir milletin kültürünü, duygu ve düşünceleri, yaşayış biçimleri, dili, sanatı, gelenek ve görenekleri oluşturmaktadır. Bu unsurlar bir milletin kültürü için ne kadar önemliyse edebiyat da kültürün o denli önemli bir parçasıdır. Edebiyatın Arapça 'da "edeb"ten türediği belirtilmektedir. İlk olarak "davet" manasında ifade edilen bu kelime zaman geçtikçe toplum içinde iyi ahlak, güzel bir karakter, insanı iyilik yapmaya yönelten bir meleke manalarını kazanır. Sonrasında söz söyleme ve beyanla ilgili çalışmaların genel ismi olmuştur (Aktaş, 2009).

Halk edebiyatı geçmişten günümüze gelen söyleyeni bilinen ya da bilinmeyen, milli geleneğe bağlı, halkın duygu ve düşüncelerini halk diliyle oluşturulan sözlü veya yazılı edebi ürünleri içine alan edebiyattır (Batur, 1998: 13). Elçin (1981:1) ise halk edebiyatını "yaratıcısı belli olmayan, esasen sözlü olduğundan halk arasında ağızdan ağıza yayıldıkça farklılaşan edebiyat ürünü" olarak açıklamaktadır.

Sıklıkla yazarı bilinmeyen (anonim) ürünler halk edebiyatı içinde yorumlanmaktadır. Halk edebiyatı içerisinde bulunan eserlerinin anonim olup olmadığını değerlendirmek için halk edebiyatının kaynakları ön planda tutulmalıdır. Halk edebiyatının kaynakları sözlü ve yazılı olmak üzere iki grupta toplamıştır. Masal, ninni, fıkra, mâni, atasözü, deyim, bilmece, tekerleme vb. ürünler halk edebiyatındaki sözlü kaynaklar olarak değerlendirilmektedir.

Halk edebiyatının sözlü kaynaklarından biri olan masal insanoğlunun gündelik hayatında daha fazla ön planda olmuştur (Uysal, 2022). Masal, düz yazıyla ifade edilmiş mistik inanışlardan ve âdetlerden uzak, tamamen insanların hayal gücüyle oluşturulmuş bir anlatı türüdür (Boratav, 2003). Masallar, insanlık tarihinin derin köklerine sahip olan anlatı türüdür ve toplumların kültürel mirasının önemli bir parçasını oluşturur. Masallar, insanların hayal gücünü, değerlerini, düşüncelerini ve toplumsal dinamiklerini yansıtabilen zengin anlatılar olarak dikkat çekmektedir. Aynı zamanda masallar, doğayla olan ilişkimizi ve doğanın bizim üzerimizdeki etkisini anlamamızı sağlayan önemli bir kaynaktır. Masal gibi birçok edebî eserler de doğa-insan ilişkisi ele almaktadır.

Edebiyat ve doğa arasında karşılıklı bir ilişki olduğundan dolayı edebiyat doğayı irdelemek ve incelemek için önemli bir kaynaktır. Edebiyat ile doğa arasında köprü olan

ekokritizm, yeni bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Cherlly Glotfelty'ye (1996) göre, ekokritizmi “edebiyat ile doğa arasındaki karşılıklı ilişkinin analiz edilmesidir” şeklinde ifade eder (s.18). Ekokritizm edebî metinleri çevresel bir görüş açısıyla değerlendiren bir yaklaşımdır. Doğayı ve insan – doğa ilişkisini edebiyatın merkezine oturtur. Bu yaklaşımla, yazarların doğayı nasıl tasvir ettiği, çevre sorunlarına nasıl değindiği ve doğanın metindeki işlevini anlamaya çalışır.

Prof. Dr. Şükrü Elçin, Türk Edebiyatında Tabiat (1993) adlı eseriyle Türk edebiyatına ekoeleştirimsel anlamda eser kazandıran ilk kişilerden biridir (Budun, 2017, 6). 2011 yılında Oppermann, Özdağ, Özkan ve Slovic'in öncülüğünü yaparak yayımladığı 32 makale, edebiyat camiasında dikkatleri ekoeleştiriye çekmiştir (Yücel, 2023).

2000'li yıllar edebiyatımızda ekoeleştirin ön plana çıktığı tarihtir. Bu dönemde ekoeleştirin tanınması ve kabul görmesiyle bu alanda farklı farklı çalışmalar ortaya konulmuştur. 2012 yılında Serpil Oppermann öncülüğünde Ekokritizm: Çevre ve Edebiyat, Mehmet Akalın adlı yazarın oluşturduğu Çevre Etiği: Çevreye Felsefi Yönelimler (2022), Ufuk Özdağ tarafından kaleme alınan Çevreci Eleştiriye Giriş: Doğa, Kültür, Edebiyat (2017) gibi çalışmalar Ekoeleştiri Kuramı'nın temelini oluşturur.

Bu dönemde, Türkiyat Araştırmalarında Yeni Bir Alan: Çevreci Eleştiri (2010) adlı eser Ufuk Özdağ ve Gonca Gökalp Alpaslan'ın müşterek çalışması Ekoeleştiri Kuramı ile ilgili ortak çalışmalara örnektir. Bu dönemde ekoeleştiriyle ilgili çalışmalar hız kesmeden devam etmiştir. Hüseyin Ayaz'ın kaleminden çıkan “Çevreci Eleştiri Üzerine Genel Bir Değerlendirme” (2014) adlı makale, doktora tezi olarak da Türkan Topçu tarafından yazılan “Türk Romanında Çevrecilik” (2019) adlı tez ön plana çıkmış eserlere örnektir.

Bu çalışmanın amacı, Umay Günay'ın Elâzığ Masalları ve Propp Metodu adlı kitabındaki bazı masalları Ekoeleştiri Kuramı çerçevesinde inceleyerek bu masallardaki doğa unsurlarını belirleyip değerlendirmektir. İnsanoğlu modernleşmeyle beraber yaşadığı çevreye zarar vermiştir. Bu çalışma insanların doğaya bakış açısını değiştirmek ve insanların bilinçlenmesini sağlayarak doğa-insan ilişkisini sağlam bir zemine oturtmayı amaçlamaktadır.

I. ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ, YÖNTEMİ, KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

A. Araştırmanın Amacı

Ekoeleştiri Kuramı, doğanın sadece fiziksel değil sosyal bir yapı olduğu düşüncesinden yola çıkarak insanların doğa ile ilişkilerinin önemi üzerinde durur. Edebî eserleri doğacı bir bakış açısıyla inceleyerek bu eserleri farklı bir perspektifle incelemeyi hedefler. Bu çalışmanın amacı, Umay Günay'ın Elâzığ Masalları ve Propp Metodu adlı kitabındaki bazı masalları Ekoeleştiri Kuramı çerçevesinde inceleyerek bu masallardaki doğa unsurlarını belirleyip değerlendirmektir.

B. Araştırmanın Önemi

Doğanın vazgeçilmez parçası olan insanoğlu doğa ile sürekli bir etkileşim hâlinindedir. İlk zamanlarda çevrenin insan üzerindeki hâkimiyeti ve üstünlüğü daha fazla iken zamanla modernleşen dünyada çevrenin insan üzerindeki hâkimiyeti azalmış insanların tabiata, doğaya olan ilgisi de azalmaya başlamıştır. Bu ilginin azalışı, edebî eserlerde de baş göstermeye başlamıştır. “Modernizmin sağladığı kolaylık beraberinde bilinçsiz ve hızlı bir tüketim çağını da başlatmıştır. Bu durum da edebiyatta Ekoeleştiri Kuramı'na olan ihtiyacın artmasına sebep olmuştur. İnsanları çevreye karşı bilinçlendirerek ekosistem içerisindeki bozulmaları en aza indirmeye çalışan Ekoeleştiri Kuramı, farklı perspektiflerden çevre ve edebiyat ilişkisini incelemektedir” (Kuru, 2022). Ekoeleştiri ve edebiyat arasındaki ilişki, insanın doğayla olan etkileşimini ve bu etkileşimin edebî eserlere nasıl yansıdığını inceler. Ekolojik temaların işlendiği edebî eserler, doğayı farklı açılardan görmemizi sağlar ve çevre sorunlarına karşı farkındalık yaratır. Umay Günay'ın Elâzığ masallarındaki belirlenen masallar da bu perspektifle incelenerek bu alana yeni bir çalışma kazandırılacaktır. Daha önce pek çalışılan bir konu olmaması bakımından da literatüre yeni bir çalışma kazandırılacaktır.

C. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın materyalini Umay Günay'ın Derlediği Elâzığ Masalları adlı kitabındaki masallar oluşturmaktadır. Masal ve ekoeleştiri kavramları hakkında bilgiler

verilecektir. Eserin ilk bölümünde verilen bilgiler ikinci aşamanın zeminini oluşturacaktır. İkinci bölümde ise belirlenen masallardaki doğa unsurları, Ekoeleşitiri Kuramı ile incelenecektir. Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Doküman analizi, Umay Günay'ın Elâzığ Masalları ve Propp Metodu adlı kitabındaki masalların incelenmesi amacıyla tercih edilmiştir.

D. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırma kapsamında ekoloji ve ekoeleşitirinin tanımına, özelliklerine ve Ekoeleşitiri Kuramı'na kaynaklık eden yaklaşımlara, masalın genel olarak tanımına, özelliklerine ve Elâzığ masallarındaki ekoeleşitiri unsurlarına değinilmiştir. Araştırma, Umay GÜNAY'ın derlediği Elâzığ Masalları ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmada, Elâzığ Masalları ve Propp Metodu adlı kitapta yer alan 59 masal esas alınmış ve değerlendirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM EKOKRİTİZM (EKOELEŞTİRİ)

1.1. EKOLOJİNİN TANIMI

Ekoeleştiri, ekoloji bilimine dayanmaktadır ve disiplinler arası bir alan olarak ekolojik temellere oturmuş durumdadır. Ekolojinin uygulamalı bir hâli olarak da kabul edilen ekoeleştiri, ekolojik bir perspektiften doğmuş ve ekolojinin eylemsel bir yansıması olarak görülmektedir (Yılmaz, 2018: 11). Kökeni Yunanca olan Oikos (ev, mekân) ve Logos (bilim) kelimelerinin birleşmesi sonucu oluşturulan ekoloji kavramı birçok bilimi birbirine bağlayan bilim dalıdır (Kışlalıoğlu & Berkes, 2003, 32). Ekoloji, disiplinler arası köprü görevi görmektedir. Günümüzde ekoloji kavramı canlıların birbirleri veya çevreleriyle olan karşılıklı ilişkilerini inceleyen bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmaktadır (Gonagova, 2020: 9). Türkçede, ekoloji teriminin beraberinde çevre bilim ya da doğa bilim kelimeleri de kullanılmaktadır. Ekoloji ile çevre bilimi her ne kadar benzer olsalar da birbirinden farklıdır.

Sevgi (2015), ekoloji teriminin çevre bilimi ile karıştırılma eğiliminde olduğuna işaret etmektedir. Çevre Bilim (Ekoloji) Sözlüğü'nde de ekoloji ve çevre bilimleri farklı alanlar olarak ele alınmaktadır. Sözlükte, ekoloji ve çevre terimlerinin eş anlamlı olmadıkları, bu iki kavramın kapsamalarının farklılık gösterdiği belirtilmektedir. Çevre, canlıların yaşamsal faaliyetlerini sürdürdükleri ortam ya da koşulları ifade ederken (Uzun, 2007: 1), ekoloji; insanların canlılarla olan karşılıklı ilişkilerini incelemektedir (Sevgi, 2015: 40-41).

Ekolojinin hedefi, Dünya üzerinde yaşayan canlıların oluşturduğu biyosferin dengesini sağlamaktır (Aylanç, 2018, 38). Ancak dünyanın tek ev sahibi olduğunu düşünen insanlar ihtiyaçlarını karşılamak için doğaya zarar vermektedir. Bu durum ekosistemin bütünlüğünü bozmaktadır. İnsanlar bozulan bu bütünlüğü telafi etmek ve ilerlemesini durdurmak için birçok yöntem ve disipline başvururlar. Bu disiplinlerden bir tanesi de edebiyattır (Yücel, 2023: 7). Toplumunu bilinçlendirmek amacıyla ekoloji ve edebiyatın disiplinler arası ilişkisi sonucunda Ekoeleştiri Kuramı ortaya çıkmıştır (Yücel, 2023: 7). Böylece disiplinlerin birbirleriyle ilişkisi sonucu Ekoeleştiri Kuramı'nın zemini

oluşturulmuştur. Bu yeni disiplin de konu ve içerik olarak diğer disiplinlerle etkileşim hâlinindedir.

1.2. EKOKRİTİZM (EKOELEŞTİRİ)

İnsanlar varoluşundan itibaren içinde bulunduğu doğaya çeşitli şekillerde zarar vermektedir. İnsanoğlunun gelişmişlik seviyesinin artmasıyla doğaya verdiği tahribatın oranı da o denli artmaktadır. Son yüzyıllarda ise teknolojiye büyük devrimler doğaya verilen zararı en üst seviyeye çıkarmıştır. Bu duruma kayıtsız kalamayan yazarlar yönlerini doğa konulara çevirmişlerdir. Çevreci yazarlar doğa konusunu edebiyatla iç içe geçirip bu sorunlara farkındalık oluşturmuşlardır (Parlak, 2010: 12-13). Böylelikle doğaya verilen zararların boyutları sadece ekoloji bilimine değil, edebiyatın da konu alanına girmiştir. Ekoeleştiri, ekolojinin disiplinler arası bir kolu olarak çevresel unsurları merkeze alan edebî metinlerin analizini ve yorumlanmasını içeren bir çalışma alanı olarak gelişmiş bulunmaktadır (Sümeli, 2022: 46).

Ekoeleştirin tanımı, Glotfelty tarafından 1996 yılında “edebiyat ve çevre arasındaki ilişkiyi incelemek” olarak yapılmışken çevre bilincini edebiyat çalışmalarına kazandırmayı başaran bu terim, ilk olarak 1978’de William Rueckert tarafından “Literature and Ecology” isimli makalede “ekolojik prensiplerin edebiyata uyarlanması” olarak kullanılmıştır (Oppermann, 2012: 10).

Ekoeleştiri yaklaşımına ait çok farklı tanımlamalar söz konusudur. Speek’e (2000: 160) göre ekoeleştirmenlerin, edebî metinlerde sessiz ve gizli kalan doğayı keşfetme amacını taşıdığını belirtmektedir. Ekoeleştiri; edebî metinlerde cinsiyet, sınıf ve ırk gibi toplumsal konularla ilişkili olarak doğa temsillerini incelemekte ve estetik-politik analiz açısından anlamlandırmaktadır. Ülkemizde ekoeleştiri kavramının tanımını en kapsamlı şekilde Serpil Oppermann yapar:

“Ekoeleştiri, edebiyat eleştirisi ve kuramları içinde, edebiyat ve kültür metinlerini çevreci bir bakış açısıyla yorumlayan, edebiyat ile çevre, ekoloji ile kültür arasındaki ilişkileri inceleyen tek akımdır. Ekoeleştiri, bozulan ekolojik dengenin sosyal ve kültürel etkilerini sosyokültürel bağlamlarda incelemektedir. Canlıların ve cansız olarak tanımlanan inorganik maddelerin birbirleriyle ve çevreleriyle ilişkilerinin edebî metinlerde nasıl

betimlendikleri, edebiyatın söz konusu ilişkiler ağına yaklaşımı, edebî ve kültürel anlatılarda dil kullanımı, ifade biçimleri ve yöntemleri, ekoeleştirisinin odaklandığı başlıca ilgi alanlarını oluşturmaktadır” (Opperman, 2012: 9).

Ekoeleştiri hakkında verilen tanımlamalara bakıldığında ilk dönemlerdeki ekoeleştiriye doğanın insanoğlundan korunmasının gerekliliği üzerinde durulurken zamanla ekoeleştiri kavramının çevreci eleştiriye doğru anlamını genişlettiği görülmektedir (Ergin & Dolcerocca, 2016: 302; Toska, 2009: 14). Ekoeleştirisinin kaynağında “insan, hayvan ve bitkilerin birbirleriyle ilintili” olduğu fikri bulunmaktadır. Bu ilişkide canlı ve çevre arasında döngüsel bir ilişki söz konusudur. Bu döngüsel sistemde insanların tek ve biricik olduğu fikrini ekoeleştirmenler reddederek aslında insanın olduğu kadar diğer varlıkların ve çevrenin de bu sistemde etkin olduğu fikrini ön plana çıkarmaktadır (Toska, 2009: 6-7).

Ekoeleştiri temelinde ekosistemde yer alan hiçbir canlı ya da cansız varlıkların birbirlerine engel oluşturmalarını istemez, bu sebeple de merkezine doğayı yerleştirir (Yücel, 2023). Ekoeleştirisinin ana hedefi insanları edebiyat vasıtasıyla çevre sorunlarına karşı duyarlı hale getirmek ve insanların daha fazla soruna yol açmasını engellemektir (Toska, 2017: 75). Çevreciliğin temelini oluşturan eserler arasında 1962 yılında Rachel Carson tarafından yayınlanan Silent Spring [Sessiz Bahar] adlı eser doğa yazını açısından büyük yankılar yaratmıştır (Oppermann, 2012, 20). Bu eser de yazar, pestisitlerin sadece toprağa değil bütün canlılara verdiği zararı ortaya koymaktadır. Eserin yarattığı büyük etkinin ardından 1971’de pestisit kullanımını yasaklanmıştır (Oppermann, 2012, 20). Özdağ (2017), edebî üslubun etkileyciliğinin insan üzerindeki etkisi ile ilgili olarak şunları söyler:

“Bir zamanlar Amerika’nın kalbinde bütün yaşamın çevresiyle ahenk içerisinde görüldüğü bir kasaba varmış. Bu kasaba, ilkbaharda yeşil tarlaların üzerinde beyaz çiçek bulutlarının gezindiği, yamaçlarında meyve bahçeleri ve yeşil buğday tarlalarının oluşturduğu bir satranç tahtasının tam ortadaymış. Sonbaharda, meşe, akçağaç ve huş ağaçları camların arkasından yanıp parıldayan bir renk cümbüşü yaratmış. Tepelerde tilkiler ulur, geyikler sonbahar sabahlarının sislerinde yarı kaybolmuş halde, tarlalardan sessizce geçerlermiş... Gel zaman git zaman bölgeyim bir acayip afetin

karanlığı sarar ve her şey değişmeye başlar. Toplumun üzerine bir uğursuz büyü çöker: tavuk sürülerini esrarengiz hastalıklar kırıp geçirir, sığır ve koyunlar hastalanıp ölürlür. Her yerde ölümün gölgesi vardır... Sözgelimi kuşlar nereye gitmiş olabilirler?... Bahçelerdeki kuş yemlikleri terk edilmiştir... Sessiz bir bahardır bu bahar” (27-28).

İnsanoğlu doğaya hâkim olma düşüncesi ile ekosisteme yıkıcı hareketlerde bulunmaktadır. Oysaki ekosistemde canlı ve cansız varlıklar bir bütün hâindedir ve birbirlerine karşı üstünlükleri yoktur. Ekosistemde var olan bu bütüncül ilişkiyi koruma bilincine sahip ekoeleştirmenler, insanoğlunun doğaya karşı yok edici düşünce sistemine yazınsal olarak dikkat çekmeye ve insanoğlunu doğaya karşı bilinçli olmaya davet etmektedir. Ekoeleştirmenler, yazdıkları edebî çalışmalarla yüzlerce insana ulaşmanın yanı sıra onların duygularına dokunarak dünyada var olan tüm canlıların haklarına sahip çıkan bir millet oluşturabilmek için edebiyatın gücünden destek almaktadır (Gonagova, 2020: 17).

1.2.1. Ekoeleştiriye Kaynaklık Eden Yaklaşımlar

1.2.1.1. Derin Ekoloji

Modernleşmeyle birlikte insanoğlu, doğanın tek sahibi olduğu düşüncesi ile doğayı kendi yararına acımasızca kullanmıştır. Bu yüzden önemli bir yazınsal tür olarak karşımıza çıkan Ekoeleştiri Kuramı farklı yaklaşımlardan yararlanmıştır. Derin ekolojide bu akımlardan biridir. Derin ekolojinin kurucusu olan Arne Naess, bu kavramı ilk kez 1973 yılında yayımladığı “Deep Ecology Movement: Some Philosophical Aspects” (Derin Ekoloji Hareketi: Bazı Felsefi Görüşler) adlı çalışmasında kullanır (Dindar, 2012, 59). Arne Naess’in derin ekoloji kavramını meydana çıkarması onun derin ekolojiye zıt fikirleri olan sığ ekoloji hakkında görüşlerini ifade etmesiyle başlar. Arne Naess’e göre sığ ekoloji insan merkezli olması ve çevresel sorunlara çözüm bulmada yetersiz kalması sebebiyle derin ekoloji ile karşı karşıya kalmaktadır (Opperman, 2012: 60). Derin ekoloji insan merkezliliğini reddeder ve doğayı önemser.

Arne Naess ve George Sessions derin ekolojinin özelliklerini toplamda sekiz madde olarak belirtmişlerdir:

1. *Dünya üzerindeki insan ve insan dışı yaşamın (türlerin, habitatların, ırmakların, doğal manzaraların) refahı ve gelişmesi kendi içlerinde bir değere sahiptir. Bu değerler, insan olmayan dünyanın insani amaçlar için yararlı olup olmamasından bağımsızdır.*
2. *Yaşam formlarının zenginliği ve çeşitliliği bu değerlerin gerçekleşmesine katkıda bulunur ve başlı başına birer değerdir.*
3. *İnsanların bu zenginliği ve çeşitliliği, yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak dışında azaltmaya hakları yoktur.*
4. *İnsan yaşamının ve kültürlerinin gelişmesi, önemli ölçüde daha küçük bir insan nüfusu ile uyumludur. İnsan dışı yaşamın gelişmesi daha küçük bir insan nüfusu gerektirir.*
5. *İnsan dışı dünyaya mevcut insan müdahalesi aşırıdır ve durum hızla kötüleşir.*
6. *Bu nedenle politikalar değiştirilmelidir. Bu politikalar temel ekonomik, teknolojik ve ideolojik yapıları etkiler. Ortaya çıkan durum, mevcut durumdan çok farklı olacaktır.*
7. *İdeolojik değişim, giderek daha yüksek bir yaşam standardına bağlı kalmaktan ziyade, esas olarak yaşam kalitesini takdir etmek (doğal değer durumlarında ikamet etmek) olacaktır. Büyüklük ve büyüklük arasındaki farkın derin bir farkındalığı olacaktır.*
8. *Yukarıdaki hususlara abone olanlar, doğrudan veya dolaylı olarak gerekli değişiklikleri uygulamaya çalışmakla yükümlüdür (Naess 1986:14'ten Akt. Ünder 1996).*

Maddelerden anlaşılacağı üzere derin ekoloji insanı merkeze koyan anlayışı reddederek dünya üzerinde yaşayan tüm canlıların aynı değeri görmesi gerektiğini savunmaktadır.

1.2.1.2. Ekofeminizm

Bir diğer akım olan ekofeminizm ataerkil yaklaşımı irdelemektedir. Ekofeminizm terimini 1974 senesinde ilk kez Fransız feminist Françoise d'Eaubonne kullanmıştır (Oppermann, 2012: 177). Ekofeminizm, doğa ve çevre sorunlarına çözüm bulmayı amaçlamaktadır. Kadın ve doğa üzerinde kurulan baskının temelinde erkek hâkimiyetinin

olduğu savunan ekofeministler sorunun çözüm bulması için erkek zorbalığının sona ermesi gerektiğini savunmaktadırlar. Ekofeministçilere göre, erkeklerin kadınlar üzerindeki hakimiyeti ile insanoğlunun çevre üzerindeki hakimiyeti arasında bir ilişki vardır. Ekofeministçilere göre çevre sorunlarının nedeni olarak erkek merkezciği görülmektedir (Çüçen, 2011).

1.2.1.3. Toplumsal Ekoloji

Toplumsal ekolojinin kurucusu olarak Amerikalı bilim insanı ve siyaset felsefecisi Murray Bookchin kabul görülmektedir. Doğa sorunlarının kaynağını derin ekoloji, insanoğlunun doğaya hükmetmesine; ekofeminizm, erkek hâkimiyet anlayışına; toplumsal ekoloji ise insanoğlunun insanoğluna olan zorbalığına bağlamaktadır. Toplumsal ekoloji, insanın insan üzerindeki baskısı yok edildiğinde doğanın üzerindeki baskı da yok edileceğini savunmaktadır. Bu nedenle doğa ile toplum ayrı iki sınıf olarak görülmeyip bir bütün olarak idrak edilmelidir (Bookchin, 1996: 45; Aktaran: Karaboğa 2016: 719). Doğa ve toplum sorunlarının kaynağını "anti ekolojik", hiyerarşik bir toplum yapısı olarak görmektedir. Bu sebeple bu akımın doğa sorunlarına çözüm önerisi, toplumu "baştan inşa etme" olarak görülmektedir (Karaboğa, 2016).

1.2.1.4. Ekopsikoloji

İki farklı bilimin bir etkileşimi sonucu ortaya çıkan ekopsikoloji akımı, 1980'lerde Paul Shepard'ın çalışmalarıyla ilk kez gündeme gelmiştir. Ekopsikolojiyi, 1992 senesinde Theodore Roszak *Voice of the Earth* (Dünyanın Sesi) adlı eserinde ilk kez terim olarak kullanmıştır (Yurcu, 2016, 26). Ekopsikoloji, çalışma hayatı ve modernleşme sebebiyle insanoğlunun doğayla yabancılaşmasını anlamaya ve çözüm önerileri bulmaya çalışır. İnsanoğlunun doğaya yabancılaşması sonucunda birçok sorun ortaya çıkmakta ve insanoğlunun doğaya baskısının arttığı ifade edilebilir.

Ekopsikoloji teriminin ortaya çıkararı Theodore Roszak, 1992'de yayımladığı *The Voice of the Earth* (Dünyanın Sesi) adlı eserinde ekopsikolojiyi sekiz kuralla şöyle tanımlamıştır:

1. *Zihnin temelinde ekolojik bilinçdışı yatar; yani her insan doğuştan doğaya dair bir bilince sahiptir.*

2. *Ekolojik bilinçdışının içeriğinde, kozmik evrimin, tarihin ilk zamanlarına kadar uzanan kaydı bulunur.*
3. *Ekopsikolojinin amacı, insanın ekolojik bilinçdışında bulunan ve doğuştan sahip olduğu, doğa ve insanın karşılıklı ilişkisine dair bilgiyi uyandırmaktır.*
4. *İnsan gelişiminin hayati aşaması çocukluk dönemidir. Ekopsikoloji çocuğun henüz unutmadığı çevresel bilinci yetişkinlerde de uyandırmayı amaçlar. Çocukta bu bilincin gelişmesi içinse doğayla ilgili hikâyeler, masallar, ninniler çok önemlidir.*
5. *Ekolojik egonun gelişmesiyle insan, doğaya ve diğer insanlara karşı ahlaki bir sorumluluk duygusuna sahip olur. Ekopsikoloji bu sorumluluk duygusunun sosyal ilişkilerde ve politik kararlarda söz sahibi olmasını amaçlar.*
6. *Ekopsikolojinin en önemli terapilerinden birisi, doğayı bir yabancı gibi gören ve ona hükmetmeye çalışan, politik gücün de kaynağı olan “eril” karakter özelliklerini yeniden ele almak ve düzeltmektir.*
7. *Ekopsikoloji, sanayi kültürünün yıkıcılığını sorgular. Ancak bunu yaparken hayatımızı kolaylaştıran teknolojiye karşı değildir. Bu anlamda ekopsikoloji anti-endüstriyel değil, post-endüstriyeldir.*
8. *Dünyanın ve kişinin iyiliği arasında “sinerjik” bir etkileşim vardır. Bu yüzden dünyanın ihtiyaçları insanın da ihtiyaçlarıdır; insanın hakları, dünyanın da haklarıdır (Aslan, 2011’den aktaran Ayaz, 2014:285).*

Rozsac’ın ifade ettiği bu maddelerden hareketle insanların mutlu ve huzurlu olması için insanda var olan doğa bilincinin uyandırılması gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

MASALLAR VE ELÂZİĞ MASALLARI

2.1. MASALIN TANIMI

Masallar, çoğunlukla bireylerin çevresini anlamaya başladığı çocukluk çağlarında keyifle dinlediği, gizli dersler barındıran zengin bir anlatı dünyası sunmaktadır. Bu dünyada yer alan kurgular, doğrudan aktarılması zor olan mesajları özenle işlemektedir. İnsan doğasındaki güzellikleri yansıtmayı amaçlayan bu anlatılar, her yaşta dinleyici ve okuyucunun ilgisini çekmeyi başarmaktadır.

Türkçe Sözlük'te (2011) masal “çoğunlukla halk tarafından yaratılmış, kuşaktan kuşağa aktarılan, olağanüstü olayları konu alan hikâye” şeklinde tanımlanmaktadır (s. 1630). Parlatır (2017) ise masalı “çocuklara anlatılan, inanması güç hikâyeler” (s. 1016) olarak tanımlar.

Saltık (2016) ise çalışmasında masalların kaynağını yaşadığı toplumun inançlarından, hayal gücünden, örf ve âdetlerinden alan; maceralarla dolu olayları, akıcı ve dikkat çekici anlatımı ile birçok yaşta insana hitap eden, kökleri çok eskiye dayanan bir edebî tür olarak ifade eder (s.40). Masallar, genellikle bir tekerleme ile başlayıp yine tekerleme ile sona ermekte, olayların geçtiği zaman ve mekân net olarak belirtilmemektedir. Masallarda insan veya insan dışı varlıklar başrolde olmakta, bu varlıklar insanlara özgü niteliklere ve olağanüstü güçlere sahip olabilmektedir.

Masalların yapısında olay, karakter, biçim, dil, yer ve zaman gibi kendine özgü unsurlar bulunmaktadır. Hem olağanüstü hem gerçekçi olaylara yer veren masallar, dinleyiciye derin ve kalıcı bir anlatı sunmaktadır.

Masalların başlangıcında sıkça “Bir zamanlar”, “Evvel zaman içinde” gibi belirsizlik ifade eden söz öbekleri yer almakta; bu şekilde masalın geçtiği zamana dair somut bir bilgi verilmemektedir. Zamanın tasvirinde bazen mevsimsel detaylara (yazın en sıcak günlerinde, kışın soğuk bir gecesinde) da yer verilmekte ancak bunlar da hikâyenin geçtiği döneme dair net bir bilgi sunmamaktadır.

Mekân açısından da masallar, çoğunlukla düşsel yerlerde geçmektedir. “Ülkenin birinde”, “eski zamanlarda bir şehirde” gibi ifadelerle anlatılmakta olup belirli bir

konumdan bahsedilmemektedir. Masallarda mekânlar ayrıntılı bir şekilde tasvir edilmemektedir. Bu husus, dinleyiciyi pasif alıcı konumdan çıkararak zihninde masala özgü mekân yaratmasına katkı sağlamaktadır (Menteş, 2023: 16-17).

Masal dilinin özelliklerine bakıldığında, anlatımların halk tarafından kullanılan sade bir dille yapıldığı görülmektedir. Masallarda anlatım geçmişte yaşanmış olayları yansıtır ve çoğunlukla duyulan geçmiş zaman (Bir varmış bir yokmuş, küçük bir kasabada bir köylü yaşamakta imiş), bilinen geçmiş zaman (Çoban bir sabah erkenden yola çıktı) ya da geniş zaman (Böylece düşmanlar ona karşı birlik olmaktadır) kipleriyle yapılmaktadır. Masallarda bu tür dil yapıları, anlatıya kendine has bir akıcılık katmakta ve okuyucu ya da dinleyiciyi hikâyenin içine çekmektedir.

Yukarıda ifade edilen özelliklere göre şekillenen masal üç bölümden oluşmaktadır (Karatay, 2007: 470).

Masalların giriş bölümü, yani “Döşeme” bölümü, masalın başlangıç kısmında yer almakta ve çoğunlukla ritmik ve eğlenceli tekerlemelerden oluşmaktadır. Bu bölüm, çocukların ilgisini çekmek amacıyla zıtlıklar ve esprili ifadelerle süslenmektedir. Bu sayede özellikle çocuk dinleyicilerin masala olan ilgisi artmaktadır.

Gelişme ya da “Gövde” bölümü ise masalın ana olaylarının işlendiği en kapsamlı kısım olarak yer almakta ve anlatının heyecan verici detaylarla dolu olması nedeniyle okuyucu ya da dinleyicinin ilgisini canlı tutmaktadır. İlk bölümde kullanılan tekerlemeler sonrasında “Evvel zaman içinde”, “Vaktiyle memleketin birinde” gibi sözlerle olay akışı başlamakta ve masalın esas konusu detaylandırılmaktadır. Bu bölüm, masalın en uzun kısmını oluşturmaktadır.

Son olarak, masalın sonuç kısmı ise masalın doruğa ulaşan olay örgüsünün çözümlendiği bölümdür. “Onlar ermiş muradına, biz çikalım kerevetine” veya “Gökten üç elma düşmüş...” gibi tekerlemelerle masal son bulmakta, anlatının sonunda iyiler kazanmakta, kötüler ise cezalandırılmaktadır. Bu özellik, masalların “mutlu son” ile bitmesini sağlamaktadır (Karatay, 2007).

Masallar, buldukları toplumun inançlarını, kültürünü ve coğrafi özelliklerini yansıtan anlatılar olarak nesilden nesile aktarılmakta, ait oldukları toplumun sosyal yaşamını ve değerlerini geleceğe taşımaktadır. Masalların işlediği temalar ve ilettikleri mesajlar bu çeşitlilik içerisinde değerlendirildiğinde, bazı araştırmacılar tarafından

sınıflandırma ihtiyacı doğmuştur. Masal araştırmacıları bu doğrultuda çeşitli tasnifler geliştirmiştir.

Masalların ilk tasnifi, kahramanlar ve olaylar temelinde Anti Aarne tarafından yapılmıştır. Sakaoğlu'nun (1973) aktardığına göre, Aarne tasnifi genel olarak üç ana başlık altında özetlenmektedir (s:69):

- Hayvan masalları
- Asıl masallar
- Fıkralar

Bir başka sınıflandırmada çalışması ise W. Wundt'a aittir. *Psychologie des Peoples* (Toplum Psikolojisi) adlı çalışmasında Wundt masalları aşağıdaki başlıklar altında sıralamıştır.

- Mitolojik fabl-masallar
- Katıksız olağanüstü masallar
- Biyolojik masallar ve fabllar
- Katıksız hayvan fablları
- Soy sop masalları
- Gülmeceli masallar ve fabllar
- Ahlak fablları

Propp (1987) Wundt'un sınıflandırmasını daha geniş kapsamlı olarak değerlendirirken, tasnifte yer alan bazı kavramların açıklığa kavuşturulması gerektiğini öne sürmektedir. Özellikle fabl teriminin beş ayrı başlıkta tekrar edilmesi ve "Gülmeceli" kelimesinin hem kahramanlık hem de mizah açısından yorumlanabilecek olması, Propp'un bu tasnife eleştirel bir gözle bakmasına neden olmaktadır (s.15-16).

Türk masallarının sistematik sınıflandırılması ilk defa Pertev Naili Boratav ve Wolfram Eberhard tarafından yapılmıştır. Bu çalışmada Türk Masal Kataloğu'nda 378 farklı Türk masal tipinin tespit edildiğini ve 23 ana başlık altında kategorize edildiğini ifade etmektedir. Bu başlıklar şu şekildedir:

- *Hayvan masalları*
- *Hayvan ve insanın beraber rol aldıkları masallar*
- *Masal kahramanlarına bir ruh veya hayvanın yardım ettiği masallar*

- *Tabiatüstü bir ruh veya hayvanla evlenmeyi konu alan masallar*
- *İyi bir ruh veya evliya ile birlikte yaşamayı konu alan masallar*
- *İnsan kaderinin değişmezliği temasını işleyen masallar*
- *Rüyalar üzerine kurulu masallar*
- *Kötü ruhlarla birlikte yaşamayı anlatan masallar*
- *Sihirbazları konu alan masallar*
- *Genç kızın sevgili bulmasını işleyen masallar*
- *Erkek kahramanın sevgili bulmasını konu alan masallar*
- *Fakir bir kızın zengin biriyle evlenmesini konu eden masallar*
- *Kıskançlık ve iftira temasını işleyen masallar*
- *Hor görülen kocaların kahraman olduğu masallar*
- *Zina ve baştan çıkarma konulu masallar*
- *İlginç olay ve icraatları anlatan masallar*
- *Acayip davaları konu edinen masallar*
- *Gerçekçi masallar*
- *İlginç tesadüfleri işleyen masallar*
- *Komik olayları konu alan masallar*
- *Aptal ve tembel karakterlerin yer aldığı masallar*
- *Hırsızlık ve dedektiflik konulu masallar*
- *Akıllı, kurnaz ya da cimri kahramanları konu alan masallar (Sakaoğlu, 1973).*

Bu sınıflandırmalar, masalların işlevlerini ve ait oldukları kültürlerdeki yerini daha iyi anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Masal türlerinin çeşitliliği, farklı kültürel, coğrafi ve sosyolojik etmenlerin etkisiyle şekillenmiş bulunmaktadır. Bu durum, masal çalışmalarında evrensel bir sınıflandırma sisteminin kurulmasını zorlaştırmaktadır. Her toplumun kendine özgü değerleri, inançları ve yaşayış biçimleri, masallara da yansımakta, bu nedenle masal türlerinin tasnifi farklı toplumlarda farklı kategorilere ayrılmaktadır. Örneğin, Avrupa kültüründe hayvan masallarının özel bir yere sahip olması, bu toplumlarda hayvan kahramanların öne çıktığı bir tasnif sisteminin yaygınlaşmasına yol açmışken; Doğu kültürlerinde dinî veya doğüstü unsurlar içeren masalların daha fazla işlenmesi, bu türlerin tasniflerde belirleyici bir unsur olarak ele alınmasına sebep olmaktadır.

Masal tasniflerinin bu kadar geniş bir yelpazeye yayılması, masal araştırmacılarının da çalışmalarına çok yönlü bir yaklaşım getirmelerine olanak tanımaktadır. Bu bağlamda masal tasniflerinde, toplumların kültürel miraslarını ve toplumsal dinamiklerini analiz etmenin bir yolu olarak masallardan faydalanılmaktadır. Söz konusu sınıflandırmalar, yalnızca masalları kategorize etmekle kalmayıp aynı zamanda toplumların hayal dünyalarının, ideallerinin ve değer sistemlerinin de bir yansıması olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca, bir masalın aynı anda birden fazla kategoriye girmesi de masalların çok katmanlı yapısını ve zengin içerik çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

2.2. ELĀZİĐ MASALLARI

ElĀzıđ’da ilk masal derlemesi, Profesör Ahmet Caferoğlu’nun "Güneydoğu İllerimiz -Ağızlardan Toplamalar" adlı eserinde, 1945 yılında yayımlanmış olan ve 94. sayfada yer alan “İsmail Bey” masalı ile yapılmıştır. Dil araştırmaları amacıyla alınan bu masalı, Saracık köyünden Mahmut Yılmaz anlatmıştır. Bu çalışmadan sonra, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümündeki ğrenci tezlerinde ElĀzıđ masallarına yer verildiği görülmektedir. Örneğin, Bahattin Bulu’un 1951 yılında hazırladığı “ElĀzıđ Ağzı” bitirme tezinde, sekiz masal yer almakta, masalların isim veya numara taşımadığı ve kimlerden derlendiklerinin belirtilmediği anlaşılmaktadır. Aynı Şekilde, 1953 yılında Nezahat Açar’ın hazırladığı “ElĀzıđ Ağzı” adlı bitirme tezinde de isimlendirilmemiş ve anlatıcı bilgisi verilmemiş yedi masal yer almaktadır (Günay, 2011: 411).

Bahaeddin Ögel’in tarihsiz “Harput Ağzı” çalışmasında dokuz masal derlenmiş ve bunlar dil araştırmaları için incelenmiştir. Bu çalışmada masal anlatıcılarının listesi verilmiş olsa da hangi masalı kimin anlattığı belirtilmemiştir. 1961’de yayımlanan İşhak Sunguroğlu’nun “Harput Yollarında” eserinin nc cildinde 268-285 sayfaları arasında bir tekerleme ve dört masal yer almakta olup, burada da masal anlatıcıları hakkında bilgi verilmemiştir (Günay, 2011: 411).

1965 yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nden iğdem Bora, “ElĀzıđ Folkloru” isimli bitirme tezinde iki masal metnine yer vermiş, ancak bu masalların hangi kaynaklardan elde edildiği belirtilmiştir. Daha sonra Atatürk

Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Elâzığ masallarına dair iki bitirme tezi bulunmaktadır. 1969'da Rezzan Baytop'un "Elâzığ Masalları Üzerine Bir Araştırma" isimli tezinde, Elâzığ'dan derlenen on altı masal, transkripsiyonları ve masal anlatıcılarına dair ayrıntılar ile birlikte sunulmuştur. Masallar, Pertev Naili Boratav'ın tasnifine göre düzenlenmiş ve kahramanların tipleri incelenmiştir. 1971'de Mehmet Beyoğlu'nun "Elâzığ Masalları Üzerine Bir İnceleme" başlıklı tezinde ise yirmi masal metni aynı yöntemle ele alınmıştır. (Günay, 2011: 412).

1970 yılında Elâzığ masallarını konu alan bir doktora çalışmasında, Elâzığ'dan derlenmiş 47 masal yer almaktadır fakat bu masalların 30 tanesinin nereden, kimden veya ne zaman derlendiğine dair bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle, 1970 yılı Nisan ve Temmuz aylarında Elâzığ il merkezinde derleme çalışmalarına başlanmış, 25 band kaydı alınarak toplamda 100 masal bulunmaktadır. Önceki yayınlardan birçok masal, bu çalışmada yeniden derlenmiştir. Derleme çalışmasının amacı, tüm Elâzığ masallarını toplamak değil, Propp Yöntemi'nin Türk masallarına uygunluğunu araştırmaktır. Bu bağlamda kendi derlemeleri üzerinden analiz yapılması tercih edilmiştir (Günay, 2011: 412).

Masallar, evlerde geniş dinleyici toplulukları eşliğinde, teyp ile kaydedilmiştir. Bu toplantılarda anlatıcı ve dinleyiciler masalın akışına kendilerini bırakmakta; olayların üzücü veya sevindirici kısımlarında yüksek sesle tepkiler göstermektedir. Anlatıcılar, masalların geçmişte gerçekten yaşanmış olaylara dayandığını sıklıkla vurgulamaktadırlar. Ayrıca, masalların büyüklerden veya tanınmış masalcılardan öğrenildiği ifade edilmektedir. Kadınlar ise masalları imece gibi toplantılarda dinlediklerini belirtmişlerdir (Günay, 2011: 412).

Toplamda, 25 anlatıcıdan 100 masal derlenmiştir. Bu derlemelerde yer alan 100 masaldan 70 tanesi çalışmada değerlendirilmiş ve metinler kısmında sunulmuştur. Geriye kalan 30 masal, müstehcen içerik barındırması veya halk hikayesi ile masal arasında geçiş formunda olmaları sebebiyle çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bazı masallar ise olay akışı tam olarak anlaşılmadığından ya da aynı masalın farklı anlatıcılar tarafından küçük değişikliklerle sunulmuş varyantları olduğundan çalışmaya eklenmemiştir (Günay, 2011: 412).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

UMAY GÜNAY'IN DERLEDİĞİ ELÂZİĞ MASALLARINDAKİ EKOKRİTİZM UNSURLAR

3.1. TOPRAK

Türk milletinde toprak yalnızca ekip biçilen, ürün elde edilen unsur olarak değil yurdun ve milletin doğal bir parçası gözüyle bakılmıştır. Geçmişle olan bağı ve geleceği temsil eder. Bu sebeple Türklerde toprağa büyük bir önem verilmiştir (Ögel, 2010).

Toprak ile ilgili masalarda tespit edilen bulgular şunlardır:

“Cebinden bir elma çıkarır, keser, yer, ortasını yere atar. Yere atar atmaz içinden bir kurt çıkar, hemen büyür, bu çocuğu yer” (EK, s.60).

“Arkadaş, bana ne garazın vardı? Altını ıslatmış.”, “Senin anan yaptı, ben doktor olur, gelir bakarım.”, “Bu pisliği kimse yapamaz, bunun dirhemini ben bir liraya alırım.”, “Al sana bir tane daha, o kim bin liralık boku sıça. O boku ben sıçtım” (GK, s. 87).

“Büyük üsküreyi arkaya atıyor, meşelik ağaçlık oluyor, küçüğü de atıyor süldürgen müldürgen çöp möp oluyor” (KD, s. 194).

Toprak bölümünde geçen ifadeler, halk edebiyatının derinliklerinde bulunan sembolik anlatım biçimlerini ve toplumsal değerleri ortaya koymaktadır. Masallar, insanın doğayla ve toplumla olan ilişkilerini metaforik bir dille anlatmakta ve okuyucuya ahlaki dersler vermektedir.

Elma Kurdu (EK) masalı, basit bir davranışın (elmanın ortasını yere atmak) büyük sonuçlar doğurabileceğini simgelemektedir. Elmayı yere atar atmaz içinden bir kurdun çıkıp büyümesi ve çocuğu yemesi, küçük ihmallerin büyük felaketlere yol açabileceği fikrini desteklemektedir. Bu, çevre kirliliğine dair bir metafor olarak değerlendirilebilir. İnsanın çevreye yönelik dikkatsiz ve sorumsuz davranışları, doğada beklenmedik ve geri dönülemez sonuçlar yaratmaktadır.

Gelin Kaynana (GK) masalı, toplum içindeki güç ilişkilerini ve çatışmaları hicvetmektedir. “Altını ıslatmış” ve “boku sıçtım” gibi abartılı ifadeler, toplumda statüye dayalı sorunları mizahi bir dille eleştirmektedir. Bu masal, insanlar arasındaki

çatışmaların absürt yanlarını açığa çıkararak, toplumdaki adaletsizliklere ve güç mücadelelerine dikkat çekmektedir.

Keloğlan ile Dev (KD) masalı, insanoğlunun çevre ile olan ilişkisini masal göstergesi olarak ifade etmektedir. Masalda, “üsküreyi atıp meşelik ağaçlık yapmak” ya da “küçük üsküreyi atıp çöp yaratmak” gibi ifadeler, insanın doğaya müdahalesini simgelemektedir. Bu, insanın doğayı dönüştürme ve şekillendirme gücünü vurgulamakta ve aynı zamanda doğaya saygı göstermenin önemini hatırlatmaktadır.

Sonuç olarak, bu masallar, halk kültürünün zengin sembollerini kullanarak insanoğlunun doğa, toplum ve özüyle olan ilişkisini sorgulamakta ve okuyucuya derin anlamlar sunmaktadır. Hem bireysel sorumluluklara hem de toplumsal meselelere dair çıkarımlar yapma imkânı tanımaktadır.

3.2. GÜRÜLTÜ

Günlük yaşamımızda farklı seslerle karşılaşırız, bazıları hoş gelirken bazıları rahatsız edicidir. Rahatsız edici olanlar gürültü olarak adlandırılır. İnsan faaliyetlerini olumsuz etkileyebilecek düzeydeki gürültüye maruz kalmak ise gürültü kirliliği olarak bilinir (Cansaran, 2019: 90).

Gürültü ile ilgili masalarda bulunan bulgular şu şekildedir:

“Bu oğlan bir gölün başına gidiyor. Kurbağalar ötüyor, bu bir kurbağa tutuyor torbaya koyuyor, bir tane daha tutuyor, öyle öyle eğleniyor, ne yapsın. Bir ay, iki ay onlarlar eğleniyor, kurbağaları tutup çuvala dolduruyor” (İK, s. 88).

“Köpek her gün gelip bağırp çağırıp aşağıya bir ekmek attı. Şah İsmail, o ekmeği bulum yedi. Bir sabah oradan Çingeneler geçerken su içmek kuyuya bir stil/kova sarkıttılar, Şah İsmail sitilin kulpuna yapıştı. Çingeneler çekti, Şah İsmail dışarı çıktı. Çingeneler ekmek yerken buna da verdiler. Sonra kalkıp gittiler. Şah İsmail orada oturup düşünürken, bakıp dediler ki” (Şİ, s. 159).

“Bahçenin dört köşesinde hep taş kesilmiş insanlar vardır, korkma. Duvarın arkasında durur, Zülfü Mavi, beni, seni yaratan diye bağırsın. O ses verene kadar sen taş kesilirsin ama korkma” (ZM, s. 181).

“Ahmet Ağa her dairenin içinde tohum serper gibi o topraktan serpiyor, orası bittikten sonra başka tarafa geçiyorlar, oraya dadım başına çiğit atıyor. İşlerini bitirip yatıyorlar. Ahmet Ağa'nın ailesi sabah kalkıp bakıyor, evlerinin karşısına büyük bir saray yapılmış. Bir bahçe bitmiş, hiç olacak gibi değil. İnanamıyor, Ahmet Ağa'ya sesleniyor” (AA, s. 233).

“Kırk gün kırk gece toylar, düğünler tutuluyor, açlar tok oluyor, çıplaklar taze oluyor, yiyor içiyor, muratlarına geçiyorlar, sizde geçesiniz” (ÜÇ, s. 275).

“Bunu eşek gibi, köpek gibi, kedi gibi bağırtıyor” (H, s. 298).

“Eşek gibi bağırtıp, köpek gibi havlatıp, kedi gibi miyavlatmazsam, sen o zaman benim başımı kes” (H, s. 298).

Türk halk edebiyatının önemli örnekleri olan masalarda yer alan ses ve gürültüler, gündelik hayatın ses yelpazesini ve bunun insanoğlunun psikolojisi üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Her bir masalda geçen ifadeler, insanların çevrelerindeki seslere dair algılarını ve bunların yaşamlarındaki yansımalarını ifade etmektedir.

Gürültü kirliliği kavramı, günlük hayatta karşılaşılan rahatsız edici seslerin insanlar üzerinde oluşturduğu olumsuz etkileri anlatmaktadır. Cansaran'ın (2019) tanımında gürültü, hoş olmayan sesler olarak tanımlanırken bu seslerin insan yaşamını olumsuz etkileyebileceği vurgulanmaktadır. Masalardaki gürültü ve ses kullanımı, bu kavramın derinliklerini anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Hırsız Padişah (HP) masalındaki “Eğer bir köpek ürerse ben ne dediğimi anlarım.” ifadesi, çevresel seslerin insanların anlam dünyasındaki yerini masal göstergesi olarak ifade etmektedir. Padişahın köpeğin sesiyle olan ilişkisinin anlatılması, gürültü veya rahatsız edici seslerin bazen önemli bilgi taşıyabileceğini gösterir. Aynı masaldaki “Köpek ürümeye başlıyor.” ifadesi, gürültü olarak adlandırılan seslerin iletişim aracı olabileceğine dikkat çeker.

İki Kardeş (İK) masalındaki kurbağaların sesi, neşeli bir eğlence kaynağı olarak öne çıkarken, eğlencenin kaynağı olan seslerin yaşamın bir parçası olduğunu belirtmektedir. Kurbağalar, hem doğanın sesi hem de çocukların mutluluğunun kaynağıdır. Bu, çevredeki doğal seslerin insan ruhunu nasıl beslediğine dair bir örnek sunmaktadır.

Şah İsmail (Şİ) masalında köpeğin her gün bağırmaması, bir gürültü kaynağı olarak karakterin yaşamına dokunan bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Burada sesin, hayatta kalma mücadelesindeki rolü ve insan ilişkileri üzerindeki etkileri üzerine düşünmemizi sağlamaktadır.

Zülfü Mavi (ZM) masalında, taş kesilmiş insanların sesi, korku ve cesaretle ilgili bir deneyimi yansıtmaktadır. Sesin, insan psikolojisi üzerindeki etkisi ve cesaret verme gücü burada önemli bir tema olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ahmet Ağa (AA) masalında Ahmet Ağa'nın eylemleri, yaşam alanında sessiz ve etkili bir şekilde dönüşüm yaratmaktadır. Burada, masalsı bir gerçeklikle birlikte, insanların çevresindeki gürültüsüz dönüşüm süreçleri ve bunların yarattığı etki ön plana çıkmaktadır.

Üç Nar (ÜN) masalındaki “Kırk gün kırk gece toylar” ifadesi, toplumsal kutlamalarda sesin ve müziğin rolünü vurgularken sesin insanlar üzerindeki olumlu etkilerini de göstermektedir. Sesin bir araya getiren, birleştiren ve kutlama atmosferi yaratan bir unsuru olduğu ifade edilmektedir.

Hırsız (H) masalındaki tekrar eden ses imaları, kişinin iletişim biçimlerine dair bir eleştiridir. “Eşek gibi bağırtıp, köpek gibi havlatıp, kedi gibi miyavlatmazsam” ifadesi, sesin güç ve baskı aracı olarak kullanılmasına dair bir eleştiri taşımaktadır. Bu, gürültünün ve sesin sosyal ilişkilerdeki rolünü sorgulatan bir durumdur.

Bu masallardaki ses ve gürültü kavramları, günlük hayatta karşılaştığımız farklı seslerin insan psikolojisi, toplumsal ilişkiler ve doğa ile olan bağımız üzerindeki etkilerini açığa çıkarmaktadır. Sesin hem olumlu hem de olumsuz yanları, masal anlatımında önemli bir yer tutmakta ve toplumun kültürel değerleri ile bağ kurmamıza yardımcı olmaktadır. Bu metinler, seslerin ve gürültülerin, toplumsal ilişkilerde ve bireylerin iç dünyasında nasıl bir etki yarattığını anlamamız için önemli birer kaynak sunmaktadır.

3.3. MEYVE

Meyve, insan beslenmesinde bir ihtiyaç olmasının yanında, sevilerek tüketilen gıdalar arasında yer almasıyla da önem kazanır. Ancak dünya genelinde meyve talebi,

arzi aşmaktadır. Meyveler, diğer bitkisel ürünlere göre daha özgün ekolojik ve kültürel yetiştirme özelliklerine sahiptir (Karamürsel vd., 2018: 87).

Bazı masallarda “meyve” kavramı doğrudan kullanılmıştır. Bu kavramla ilgili olarak masallarda tespit edilen bulgular şunlardır:

“*Hak Teâlâ ne meyve yaratmışsa o meyvenin şeklinde elmas var, bunlara teker teker fiyat koydu, ne bir kuruş aşağı ne bir kuruş yukarı*” (CF, s.291).

“*Has bahçeye gidiyorlar, türlü türlü meyve ağaçları, çiçekler, geziyorlar. Ahçılar koçları kesmişler, yemekleri hazırlıyorlar*” (AY, s. 315).

“*Kız meyvesiyle, sebzesiyle, kıymasıyla sofrayı düzmüş. Oğlana da demiş*” (BAB, s. 338).

“*Gene bismillah deyip dağı geçmiş, o yalancı cennet bahçeye girmiş. Bahçede oturmuş, meyve yemiş, bakmış seher vakti açıldı, kalkmış abdestini almış, namazını kılmış.*” (G, s. 353).

Masallarda meyve olarak “elma, üzüm, portakal, nar ve hurma” adları geçmektedir. Bunlar masallarda şöyle anlatılmıştır:

3.3.1. Elma

Elma, mitolojide çeşitli anlamlara gelen zengin bir imgedir. Bazı toplumlarda hayat, sevgi, güzellik ve üremek vb. manalara gelirken bazı toplumlarda ise suç ve suça teşvik manalarına gelmektedir (Hamilton, 2002).

Elma ile ilgili masallarda bulunan bulgular şu şekildedir:

“*Cebinden bir elma çıkarır, keser, yer, ortasını yere atar. Yere atar atmaz içinden bir kurt çıkar, hemen büyür, bu çocuğu yer*” (EK, s. 60).

“*Biz bu kadar masraf ettik, bu kadar emek çektik; elmanın içindeki kurt büyüdü, çocuğu yedi*” (EK, s. 60).

“*Gökten iki elma düşer, biri cemaate, biri hikâye söyleyene*” (HPK, s. 107).

“*Elmanın meyve verecek zamanı geliyor. O gece büyük oğlan okunu, yayını, kılıcını, kalkanını, evinde ne kadar silah varsa hepsini alıp ağacın altına gidiyor, bekliyor. Gece yarısından sonra bir toz duman, gök gürültüsü bir yağmur, bir şimşek, bütün her tarafı*

kasıp kavuruyor, oğlan korkusundan kılıcını, kalkanını, bütün silahlarını bırakıp kaçıyor. Ejderha da elmayı alıp götürüyor. İkinci sene ortanca oğlan ağacı beklemeye karar veriyor. O da ağabeyi gibi kılıcını, kalkanını, bütün silahlarını toplayıp ağacın altında bekliyor. Gene gece yarısından sonra bir yağmur, bir şimşek, bir rüzgâr, gürültüden durulmuyor, o da korkusundan kaçıyor. Üçüncü sene sıra küçük oğlana geliyor” (EA, s. 372).

3.3.2. Üzüm

Üzüm ile ilgili masalarda tespit edilen bulgular şunlardır:

“Kızım nasıl üzüm yiyorlar” (Y, s.69).

“Nasıl üzüm yiyor?” (Y, s. 70).

“Oğul, üç tane hınzırım/domuz var, hınzırlara üzüm ver, düldüle de kemik ver” (KD, s. 194).

“Bir de seyisimle atım vardı. Atımı üzümle besliyordum. Bir gün tavlaya gittim, atlarıma baktım, atlarım çubuk gibi olmuş” (ÇMP, s. 395).

3.3.3. Portakal

Portakal ile ilgili masalarda geçen bulgu şu şekildedir:

“Benim gönlüm portakal istiyor, yarın bana getir.” (AK, s.76).

3.3.4. Nar

Nar ile ilgili masalarda bulunan bulgular şunlardır:

“Ananın canı nar mı istedi, diyar-ı gurbette üç senedir kaldın, canın çıka, birde nar yolladın” (DKO, s. 165).

“Anacığım bunlar nar değil, seninle yarın sarrafa gidelim de bunları satalım” (DKO, s. 165).

“O yalancı cennet gibi bahçeye gider bakarsın, güne karşı bir nar ağacı vardır. Ağaçta üç nar vardır” (ÜN, s. 271).

“O çınar ağacının yanında bir nar ağacı oluyor” (ÜN, s. 272).

3.3.5. Hurma

Hurma ile ilgili masalarda görülen bulgu şu şekildedir:

“Buda çıkıyor gidiyor, bakıyor diktiği hurmalar büyümüş ağaç olmuş, saray harap olmuş, baba, ana, kardeşler ölmüşler, hiç kimse kalmamış” (HK, s. 371).

“Hak Teâlâ ne meyve yaratmışsa o meyvenin şeklinde elmas var, bunlara teker teker fiyat koydu, ne bir kuruş aşağı ne bir kuruş yukarı” ifadesi, meyvelerin değerini ve güzelliğini simgelerken, aynı zamanda tanrısal bir yaratımın güzelliğine işaret etmektedir. Bu, meyve ile değerli taş arasındaki ilişkiyi kurarak meyvenin hem fiziksel hem de manevi değerini ön plana çıkarmaktadır.

“Has bahçeye gidiyorlar, türlü türlü meyve ağaçları, çiçekler, geziyorlar” ifadesi, doğanın zenginliğini ve insanın bu zenginlikten aldığı keyfi ifade etmektedir. Bahçedeki meyve ağaçları, yaşamın ve bereketin sembolü olarak öne çıkmaktadır.

“Kız meyvesiyle, sebzesiyle, kıymasıyla sofrayı düzmüş” ifadesi, zengin bir sofrayı düzenlemesini betimleyerek, meyve ve sebzelerin insan yaşamındaki yerini vurgulamaktadır. Sofra kültürü, paylaşımın ve birlikteliğin önemli bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

“Bahçede oturmuş, meyve yemiş” ifadesi, doğal bir ortamda meyve yemenin huzurunu ve manevi bir deneyimi simgeler. Doğayla olan bu etkileşim, insanın ruhsal ve bedensel sağlığını destekleyen bir aktivite olarak karşımıza çıkmaktadır.

Elma Kur... Masalı’ndaki “Cebinden bir elma çıkarır, keser, yer, ortasını yere atar.” ifadesi, basit bir davranışın beklenmedik sonuçlar doğurabileceğini simgelemektedir. “Elmanın içindeki kurt büyüdü, çocuğu yedi” ifadesi ise dikkatsizliğin ve sorumsuzluğun sonuçlarını gözler önüne sererken, meyvenin içinde saklı olan tehlikeleri anlatmaktadır.

Hint Padişahının Kızı (HPK) Masalı’ndaki “Gökten iki elma düşer, biri cemaate, biri hikâye söyleyene” ifadesi, meyvenin paylaşım ve hikâye anlatımındaki önemini vurgulamaktadır. Elmanın, bereket ve paylaşımın sembolü olarak kullanılması, kültürel değerlerin aktarımında önemli bir rol oynamaktadır.

Yarımca (Y) Masalı'ndaki "Kızım nasıl üzüm yiyorlar" ifadesi, üzümün günlük yaşamda sıkça karşılaşılan ve sevilen bir meyve olduğunu belirtmektedir. Üzüm, sosyal bağları güçlendiren bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Keloğlan ile ... Masalı'ndaki "Oğul, üç tane hınzırım/domuz var, hınzırlara üzüm ver, düldüle de kemik ver" ifadesi, üzümün güç ve iktidar sembolü olarak kullanıldığını gösterirken, aynı zamanda doğanın sunduğu nimetlerin insanlar arasındaki ilişkilerde nasıl bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Arsız Kız (AK) Masalı'ndaki "Benim gönlüm portakal istiyor, yarın bana getir." ifadesi, meyvenin arzusu ve tatmin arzusunu simgelemektedir. Portakal, canlılığı ve neşeyi temsil eden bir meyve olarak burada ön plana çıkmaktadır.

Dul Kadının Oğlu (DKO) Masalı'ndaki "Ananın canı nar mı istedi, diyar-ı gurbette üç senedir kaldın, canın çıka, birde nar yolladın." ifadesi, narın özlem ve sevgi sembolü olarak kullanıldığını göstermektedir. Nar, aynı zamanda bereketin ve yaşamın devamlılığının simgesi olmaktadır.

Üç N... Masalı'ndaki "O yalancı cennet gibi bahçeye gider bakarsın, güne karşı bir nar ağacı vardır." ifadesi, narın özel bir yere sahip olduğunu ve cennet bahçesi gibi bir mekânda yer aldığını belirtmektedir.

Hayırsız Kız (HK) Masalı'ndaki "Buda çıkıyor gidiyor, bakıyor diktiği hurmalar büyümüş ağaç olmuş, saray harap olmuş, baba, ana, kardeşler ölmüşler, hiç kimse kalmamış" ifadesi, hurmanın yaşam döngüsündeki önemini ve sürekliliğini vurgulamaktadır. Hurma, aynı zamanda hayatta kalmanın ve bereketin simgesi olarak öne çıkmaktadır.

Meyveler, bu masalarda sadece birer besin kaynağı olmaktan öte, sembolik anlamlar taşıyan unsurlar olarak yer almakta. Her bir masalda meyveler, insan ilişkilerini, doğa ile olan bağı, kültürel değerleri ve hayatta kalma mücadelelerini temsil eden derin anlamlar barındırmaktadır. Masallardaki bu meyve betimlemeleri, toplumun kültürel kimliğinin ve değerlerinin aktarımında önemli bir araç işlevi görmektedir.

3.4. HAYVAN

Hayvan-insan ilişkisi, tarih boyunca değişerek varlığını sürdürmüştür. İlk başlarda yiyecek avlanma ve korunma amacıyla başlayan bu ilişki, zamanla hayvanların hayatını inceleyerek edindiği bilgileri kendi hayatına uyarlaması şeklinde olmuştur (Agamben, 2002).

Elâzığ Masalları'nda doğal olarak en çok rastlanan unsur hayvanlardır. Bazı masallarda “hayvan” kavramı doğrudan kullanılmıştır. Bu kavramla ilgili olarak masallarda tespit edilen bulgular şunlardır:

“Vay hayvanlar, yemen padişahının oğluyla Hint padişahının kızı gibi meyilli mi oldunuz” (HPK, s.104).

“Öyleyse şu altını da al, git kendine bir hayvan al, canına yazıktır” (DKO, s.163).

“Bunların hayvanlarını suladı” (DKO, s.164).

Masallarda hayvan olarak “kurt, köpek, tilki, deve, koyun, at, balık, keçi, tavuk, öküz, kurbağa, kuş, yılan, böcek, tavşan, kaz, ayı, katır, koç, geyik, eşek, inek, kedi, ceylan, horoz, domuz, aslan, sıçan, kaplan, karınca, sinek” adları geçmektedir. Bunlar masallarda şöyle anlatılmıştır:

3.4.1. Kurt

Çok eski zamanlarda Türkler, kurt olarak nitelendirdiğimiz yabani ve yırtıcı türe böri adını vermişlerdi. Dikkat edeceğimiz husus, bugün kullandığımız kurt kelimesinin iki manası vardır. Türkler yabani ve yırtıcı kurdun yanında küçük böceklere de kurt adını vermişlerdir. Kurt sözü böylece anlam olarak genişlemeye uğramıştır (Ögel, 2010).

Dikkat edilecek olunursa, bugünkü kurt sözümüzün de iki anlamı vardır. Türkler, yırtıcı ve korkunç kurdun yanında, “küçük böceklere” de kurt derlerdi.

Kurt ile ilgili masallarda görülen bulgular şu şekildedir:

“Cebinden bir elma çıkarır, keser, yer, ortasını yere atar. Yere atar atmaz içinden bir kurt çıkar, hemen büyür, bu çocuğu yer” (EK, s. 60).

“Kadın gidip biraz su getiriyor, çocuk bakıyor suyun dibine kurt düşmüş” (EA, s.376).

3.4.2. Köpek (İt)

Köpek ile ilgili masalarda tespit edilen bulgular şu şekildedir:

“Eğer bir köpek ürerse ben ne dediğimi anlarım” (HP, s. 61).

“Gidiyorlar, köpek ürümeye başlıyor, padişah soruyor: “E, bu ne dedi?” (HP, s. 61).

“Sabahleyin bakmış, oğulları insan değil gene köpek, bu kızın eline etini vermişler, yollamışlar” (AK, s.75).

“O da gitmiş geçerken it elinden eti ağızlamış” (AK, s.75).

“Bir gün padişahla lalası seyyah olarak gezerken bu çobanın köpeğini ağaca astığını görürler” (Ç, s. 83).

“Padişahın, ben o köpeği yavruyken almıştım” (Ç, s. 84).

“Köpek her gün gelip bağırp çağırıp aşağıya bir ekmeğe attı. Şah İsmail, o ekmeği bulmuş yedi. Bir sabah oradan Çingene geçerken su içmek kuyuya bir stil/kova sarkıttılar, Şah İsmail sitilin kulpuna yapıştı. Çingene çekti, Şah İsmail dışarı çıktı. Çingene ekmeğe yerken buna da verdiler. Sonra kalkıp gittiler. Şah İsmail orada oturup düşünürken, bakıp dediler ki” (Şİ, s.159).

“Kocasına da, “senin karın bir it eniği ile pisik eniği doğurdu” diye yazdılar” (ZM, s.179).

“Hiçbiri yenmez, şu köpeğe dök, köpek yerse ben de yerim” (ZM, s.182).

“Köpeğin önüne döküyorlar, o köpek dakikada ölüyor. O yemekler döküldü” (ZM, s.182).

“Vallahi Zülfü Mavi, insan evladının köpek eniği ile pisik eniği doğurduğunu gördük ama altın horozun altın arpa yediğini görmemiştik” (ZM, s.183).

“Hiç altın horoz altın arpa yer mi, hiç insan evladı köpek eniği ile pisik eniği doğurur mu?” (ZM, s.183).

“Bir tazi yakalayıp getiriyor” (AB, s.210).

“Dut ağacı devrilecek. O zaman tavşan ortaya çıkacak, sen tazıyı salıver, o tavşanı tutunca tavşanın karnından kutuyu al, böceklerin ikisini öldür, birini dev çatlayıncaya kadar öldürme” (AB, s.210).

“Bunu eşek gibi, köpek gibi, kedi gibi bağırtıyor” (H, s.298).

“Eşek gibi bağırtıp, köpek gibi havlatıp, kedi gibi miyavlatmazsam, sen o zaman benim başımı kes” (H, s.298).

“Kara köpek beyaz elbise giyiyor, beyaz bir ata biniyor” (KK, s.322).

“Bir kara köpeğe vuruyor. E... ne dedim, kaderi öyle, babası da şart etmiş, onu da kara köpeğe nikâh ediyorlar. Bu üç bacının da düğünleri oluyor. O kara köpek de sır sahibi imiş, kâh insan oluyor, kâh köpek oluyor, her kıyafete giriyormuş. Kara köpek karısına diyor ki” (KK, s.322).

“Kara köpek öyle diyor gidiyor, kayboluyor” (KK, s.323).

“Kızım, senin kocan bir kara köpekti, sen ne diyorsun” (KK, s.323).

“Kara köpekti ama sır sahibiydi, ben sırrını söyledim, o da gitti” (KK, s.323).

“Açıyor, bakıyor orada kara köpek bir adamı yiyor, onu görünce korkuyor, çekiniyor kapıyı kapatıyor. Kara köpek eve geliyor” (KK, s.324).

“Oy anası kurban, niye öyle sararmış solmuşsun, canım çıka, kara köpek sana vuruyor mu, sana eziyet mi ediyor? Derdin be ise bana söyle” (KK, s.324).

“Yok, ana kara köpek çok iyidir, benim hatırımı da bilir” (KK, s.324).

“Üçüncüyü de açtım ki, kara köpek orada bir adam yiyor” (KK, s.326).

“Oğul, korkma ne edelim, bu kara köpektir, ben gideyim” (KK, s.326).

“Kara köpek kayboluyor, bunun da yüzü tutmuyor, babasıgile gidemiyor” (KK, s.326).

“Birden bunun aklına geliyor ki kara köpek iki tüy vermişti, o tüyleri birbirine sürtüyor. Kara köpek dakikada üzengilerden ayağını çekti indi, kapıdan içeri girdi” (KK, s.327).

“Kara köpek de karısını gene alıp gidiyor” (KK, s.327).

“Köpek kediyi sırtına alıyor, sıçan da kedinin kulağına giriyor. Bunlar konağın kenarına çıkıyorlar” (ŞMY, s.335).

“Orada bir köpek yavrusunu öldürüyorlar” (ŞMY, s.331).

“Senin ailen iki tane gözleri açılmamış, it eniği doğurdu” (G, s.345).

“Çabuk git, gözleri açılmamış, iki it eniği bul, bize getir” (G, s.345).

“Neysel, inci dişli bir kızla altın perçemli bir oğlan doğurmuş, bu teyzeleri bu çocukları alıp yerine iki it eniği koymuşlar” (G, s.345).

“Seni köpek ettim” (ÇMP, s.396).

“Ben bir köpek oldum. Sokaklarda köpekler beni boğuyorlar, gezip teziyorum. Filan kazada küçük baldızım var sürüne sürüne, havlaya havlaya oraya gittim. Onların penceresinin önünde durdum, baldızım beni gördü” (ÇMP, s.396).

3.4.3. Tilki

Tilki ile ilgili masalarda görülen bulgular şu şekildedir:

“Bir günün birinde, bir yazının dibinde bir tilki gelmiş” (KSB, s. 63).

“Neysel gidiyorlar, kadın çiniyi de tilkinin eline veriyor, kadın iki elini arkasına bağlıyor, tilki de arkası sıra geliyor, anakarı diyor ki” (AT, s.72).

“Bu yandan giderken otlayan bir sürü deveye rastlıyorlar, tilki soruyor; ” (KSB, s. 64).

“Oğul oğul o tilki güya bana evlat oldu, evladın da hayırlısı, yağı yemiş yalamış, yerine toprak doldurmuş, Nasıl edelim de buna bir tuzak kuralım?” (AT, s.73).

“Babaları ölmüş, kapı döğülmüş gidip açmışlar, bir tilki gelmiş demiş ki” (AO, s. 96).

“Tilki de torbayla darıyı tavuklara kaçırıp getiriyor, tavuklar yumurtluyorlar, yumurtaları kızlara götürüyor.” (AT, s.74)

“Bir tilki gelmiş, çirasını söndürmüş, gitmiş” (AO, s. 97).

“Kazanı yerinden çıkarıyorlar, ocak yapıyorlar. Gidiyorlar, keklik mi, karga mı, tilki mi ne rast gelirse topluyorlar” (AK, s.137).

“İğ Eğiren geç geçten ayıkıyor, bakıyor yemek yenmiş, ateş sönmüş. Ayı Kulağı'na ne diyeceğim diye düşünüyor. O yana bu yana gidiyor, üç beş tane keklik, tilki karga ne bulursa getiriyor, su dolduruyor, atıyor kazana, kazan kaynamağa başlıyor” (AK, s.137).

“Tilki de torbayla darıyı tavuklara kaçırıp getiriyor, tavuklar yumurtluyorlar, yumurtaları kızlara götürüyor” (AT, s.74)

3.4.4. Deve

Deve ile ilgili masalarda belirlenen bulgular şu şekildedir:

“Bu yandan giderken otlayan bir sürü deveye rastlıyorlar, tilki soruyor; ” (KSB, s. 64).

“Bu kimin devesidir kardeş” (KSB, s. 65).

“Bilmem ne kadar deve hazırlatıyor, cevahir, yakut götürüyor” (İAO, s.115).

“Kırk deveyi yıkarlar, çadırlarını kurarlar” (İAO, s.115).

“Yer yarıldı, içinde kayboldu. İhtiyarın oğlu develerini aldı, köyüne geldi” (İAO, s.116).

“Oradan bakıyor bir derenin içinde kırk tane deve görüyor” (KP, s.118).

“Deve evinin hizasına gelince deveyi içeri alır, keser” (H, s.297).

“Devenin kırmızı ciğerini gözüne koyarsam iyi olurmuş” (H, s.297).

“Yolda gelirken devesi kuma batmış” (H, s.300).

3.4.5. Koyun

Koyun ile ilgili masalarda tespit edilen bulgular şu şekildedir:

“Biraz daha gidiyorlar, bir sürü koyuna rastlıyorlar, sürüler otluyor” (KSB, s. 64).

“Bunlar kimin sürüleridir böyle?” (KSB, s. 65).

“İçi hep koyunla dolu” (KD, s.192).

3.4.6. At

At ile ilgili masallarda belirlenen bulgular Şu Şekildedir:

“Ben böyle böyle devam edene kadar atımın kuyruğundan bir kıl çekerseniz zengin olursunuz, yoksa olamazsınız” (Y, s. 68).

“yleyse iki at eğerle, bir heybe altın al, çıkıp gidelim, kimse bizi görmesin” (T, s. 93).

“Bunlar bir heybe altın alıyorlar, iki atın eğerini bağlıyorlar, ikisi gizlice ata biniyorlar, kayboluyorlar” (T, s. 93).

“Sonra bir kız al ata biner” (HPK, s.106).

“Bunlar atlara binip başka bir memlekete kaçıyor” (İB, s.111).

“Her biri bir ata biniyor” (KP, s.119).

“İçme, at izi var, at olursun” (BBCB, s.142).

“Padişahın atları kavağın yanındaki havuzdan su içmeye geliyorlar. Ürkyorlar, su içmiyorlar” (BBCB, s.142-143).

“Kırat bunu görüyor” (BBCB, s. 145).

“Atının ayağına bir taş takıldı” (Şİ, s.152).

“Baktı baktı atını çayıra saldı” (Şİ, s.155).

“Kalk, neden atını neden benim çayırıma saldın?” (Şİ, s.155).

“İyi değil atım iyi olaydı ben o arabı tutardım” (Şİ, s.160).

“Padişahım, içerde kiŐneyen atı bana ver” (DKO, s.159).

“O benim oğlumdur, oğlum öldü, at bizi hiç yanına koymuyor” (Şİ, s.160).

“Ağa, o devin bir atı var, asıl senin harcın” (Ko, s.175).

“Kapıları açıyor, atın yularından tutup çekiyor, atı alıp gidiyor. Sabahleyin dev bakıyor ki at yok” (Ko, s.175).

“Nasıl getireyim? Saati getirmek kolaydı, at da yle. Devi nasıl getireyim?” (Ko, s.176).

“Oğlan biraz durdu, baktı, atın ayakları beline kadar taş kesilmiş” (ZM, s.181).

“Gidiyor tayı getiriyor, bütün gece orada biniyor burada iniyor” (DRD, s.189).

“At kanatlanıyor, devler de günleri sayıyorlar, doksanıncı günün sabahı devler, Padişahın oğlunu yemeye hazırlanıyorlar” (AB, s.210).

“Bir genç babayiğit bir at getirip sulamak istiyor, at göle baktıkça ürüyor, babayiğit de eğilip göle bakıyor bu at niye ürüyor diye. Bakıyor ki ayın ondördü gibi bir kız görünüyor, birden başını yukarı kaldırıyor” (HG, s.224).

“Adamı düşürüyor, adam suya giriyor, at geri geliyor, çocuk atı tutuyor tergisini indiriyor bakıyor ki içi hep altın dolu. Ata biniyor, terkiyi de alıyor, “Bismillah, Yarabbi sen beni kurtar.” Diyerek usul usul çayı geçiyor” (N, s.228).

“O taşın altından güzel bir at çıkartıyor, elbisesini değiştiriyor” (AA, s.234).

“Kız avluya çıkıyor, bir aşağı bir yukarı geziyor, çayırlar bitiyor, sular deşiliyor, kuşlar ötüyor. Atı eğerden çıkartıyor, avluya kazığını çıkarıyor, bahara dek yeşil ot çayır çimen yiyor şişmanlıyor, aslan gibi oluyor. Hep öteki atlar ölüyorlar, kimsede oy tok saman yok. Neyse bahar oluyor, atları topluyorlar” (Bac, s.240).

“Nene karı da gidiyor padişahın at istiyor. Padişah nene karıya bakıyor” (Bac, s.240).

“Bu nene karı yaribuçuk ölmüş. Buna o ölmüş atı verin, zaten gittiği gibi ölür” (Bac, s.240).

“Sen nasıl benim atıma sahibim dersin?” (Bac, s.240).

“Nene karı buldu beni besledi, bak benim marifetlerim, çayır çimen ettim. Bu ata bahara kadar yedi böyle oldu” (Bac, s.241).

“Avluya bağlıyorlar. Kız bir secdeye yatıyor, at oluyor dört ayaklı, bir kere daha yatıyor, o avlu çayır çimen oluyor, at orada otluyor. Kız hayvana gerektiği gibi hizmet yapıyor. Gel zaman, git zaman padişah iyi oluyor” (ÜN, s.274).

“Tavlanın ucunda üçayaklı bir beygir var. Zayıflıktan yerinden kimildamıyor. Nene karı zor şer atı kaldırıp yularından eve getiriyor” (ÜN, s.274).

“Allah tarafından ceylan ata biniyor, at uçuyor, beri yazıda bir ağaç görüyor” (ÇMO, s.320).

“Kara köpek beyaz elbise giyiyor, beyaz bir ata biniyor” (KK, s.322).

“Attan inmişler, cevahir taşları toplayıp, Meteris gibi bir yer yapmışlar” (G, s.347).

“Bahçeye girmiş ki sanki yalancı cennet. Gülükan çiçeği güne karşı duruyormuş. Gülükan çiçeğinden bir dal koparmış, atının terkisine koymuş, bismillah deyip, o iki dağın arasından geçmiş” (G, s.351).

“Benim atım burada kişniyor. Onun atı orada gebe kalıyor, bu ne demektir?” (R, s.359).

“Bunlar gidiyorlar, geliyorlar, bu kral bakıyor hakikaten kendi atı daha beter olmuş” (R, s.359).

“Bunlar atla epeyce yol gidiyorlar, at dile geliyor” (HK, s.366).

“Bu üç kılı alıyor, epeyce yol gittikten sonra atı denemek için üç kılı birbirine sürtüyor, at hemen yanında bulunuyor” (HK, s.367).

“Ne edeyim ağa, bir kıratlı geldi, içeri girdi, tepeledi, çıktı gitti” (HK, s.367).

“Onu bir deste gülle karşılayayım diye düşündüm. Bir tebrizi gül kopardım, bir at nalı sesi duydum” (MT, s.391).

“Bir de seyisimle atım vardı. Atımı üzümle besliyordum. Bir gün tavlaya gittim, atlarıma baktım, atlarım çubuk gibi olmuş” (ÇMP, s.395).

“O at nalının bir tekini suya atarsın, bir balık çıkar, o balığın karnını yararsın, bir kutu çıkar. O kutudan da bir ufak serçe kuşu çıkar. O kuşun boynunu çektin mi benim de boynum neredeysem çekilir atılır” (AO, s. 102).

3.4.7. Balık

Balık ile ilgili masalarda tespit edilen bulgular şunlardır:

“O at nalının bir tekini suya atarsın, bir balık çıkar, o balığın karnını yararsın, bir kutu çıkar. O kutudan da bir ufak serçe kuşu çıkar. O kuşun boynunu çektin mi benim de boynum neredeysem çekilir atılır” (AO, s. 102).

“Ateşkâr Oğlan ava gidince bu oğlan kalkıp hemen dolaptan nalın birini alıyor, suya atıyor. Sudan balık çınca karnını yarıyor, kutu çıkıyor” (AO, s.102).

“Padişah hemen torculara / balık ağcılara emir veriyor” (BBCB, s. 145).

“Oğlan gene toru atıyor, o danadan daha büyük bir balık çıkıyor” (Ba, s.244).

“Çocuk toru atıyor inek kadar bir balık çıkıyor” (Ba, s.245).

“Oğlan gidiyor, torunu eliyle atıyor, dana kadar bir balık çıkıyor” (Ba, s.243).

“Şu balıkçıyı çağırın, balığı alalım” (Ba, s.243).

“Yarabbi ben üç senedir böyle uğraşıyorum. Anacağızımın evimde bir balık yemedik. Bugünkü rızık anacağızımın benimdir. Yahudi milyon verse vermeyeceğim” (BG, s.284).

“Çocuk bu niyetle torunu atıyor, tutuyor, atıyor, tutuyor, akşam namazına yakınen bir göle giriyor. Torunu atıyor, bir müddet bekliyor, torunu çekiyor, tor ağır geliyor. Çekiyor bakıyor bir balık. Yahudi köşede bekliyor, hemen çocuğu yakalıyor, diyor ki” (BG, s.285).

“Yok, katiyen vermem sana. Bu balık anamla benim nasibim” (BG, s.285).

“Tepsiyi getiriyor, balığı yarınca içinden altın tas çıkıyor. Tası suya değdirince su altın kesiliyor” (BG, s.285).

“Ey, bu balık başı değil, sultan başıdır” (BG, s.289).

“Yüzüğü aldım ama balığa nasip oldu” (ŞMY, s.335).

3.4.8. Keçi

Keçi ile ilgili masalarda görülen bulgular şu şekildedir:

“Dut, dut, yaprak ver keçiye götüreyim, keçi süt versin, yoğurt edeyim, yoğurdu ayran, ayranı yağ edeyim, anakarıya götüreyim, kuyruğumu versin, önümü bu tarafa bir daha döndürmeyeyim” (AT, s.73).

“Çeşme, bana su ver, götürüp duta bağlayayım, dut yaprak versin, keçiye götüreyim, keçi süt versin, sütü yoğurt çalayım, yoğurdu ayran yayayım, yağ çıkartayım, yağı anakarıya vereyim, o da kuyruğumu versin, bir daha önümü bu tarafa döndürmeyeyim” (AT, s. 74).

“Keçi, ne olur süt ver, sütü çalıyım yoğurt edeyim, yoğurdu yayayım ayran edeyim, ayrandan yağ çıkarayım, yağı götürüp anakarıya vereyim, anakarı da kuyruğumu versin, önümü bu tarafa bir daha döndürmeyeyim” (AT, s. 73).

“Kardeşim, keçi izi var, keçi olursun o sudan içme” (BBCB, s.142).

“Keçi Allah tarafından günde üç defa çocukları emziriyordu. Bu keçi her gün geliyor, memeleri kupkuru” (ZM, s.179).

“Keçi gitti kadın gitti, baktı keçi bir çalının dibinde durdu, çocuklar memelerini emdiler, keçi çıktı geldi. Kadın keçiye bakıyor hiç sütü yok” (ZM, s. 179).

“Tavuklar, yumurta verin, kızlara götüreyim, kızlar gelip çeşmede oynasınlar, çeşme su versin, suyu dut’a vereyim, dut yaprak versin, keçiye götüreyim, keçi süt versin, yoğurt çalayım, yoğurdu ayran edeyim, yağını çıkartayım, anakarıya vereyim, anakarı da kuyruğumu versin, ben bir daha buralara gelmeyeyim” (AT, s. 74).

3.4.9. Tavuk

Tavuk ile ilgili masalarda tespit edilen bulgular şu şekildedir:

“Tavuklar, yumurta verin, kızlara götüreyim, kızlar gelip çeşmede oynasınlar, çeşme su versin, suyu dut’a vereyim, dut yaprak versin, keçiye götüreyim, keçi süt versin, yoğurt çalayım, yoğurdu ayran edeyim, yağını çıkartayım, anakarıya vereyim, anakarı da kuyruğumu versin, ben bir daha buralara gelmeyeyim” (AT, s. 74).

“Filan dağda bir aslan türemiş. Davar, tavuk, insan bırakmıyor, parçalıyor. Şunun çaresine bakın” (ÇMO, s.319).

“Bunlardan biri hedik/yarma biri tavuk pişirmiş?” (B1, s.204).

“Yuvadan civciv sesleri duyunca kalkar bakar, bir ejderha gelmiş kavağa sarılmış o yavruları yiyecek. “Bismillah” deyip kılıcını çeker, ejderhayı parçalar. Meğer bu yavrular, Zümrüdü Anka kuşunun yavrularıymış” (ÇMP, s.394).

“Tilki de torbayla darıyı tavuklara kaçırıp getiriyor, tavuklar yumurtluyorlar, yumurtaları kızlara götürüyor” (AT, s.74)

3.4.10. Öküz

Öküz ile ilgili masalarda görülen bulgular şu şekildedir:

“Bir tek öküz alalım, onunla bir çift öküz alalım ” (İAO, s. 112).

“Tutup hemen tosunun boynuna biniyor, tosunu kesiyor, pişiriyor” (Ko, s.174).

“Mecbur oluyor, akşam namazı davarla beraber içeri giriyor” (Ko, s.175).

“Baba, yarın davarı ben otarayım” (K, s.192).

“Öyle diyor ama davarı devin götürme dediği aksi yoldan götürüyor” (KD, s.192).

“Bir de bakıyor ki, oğlan kavalını çalıyor, yedi sürü de katmış sürüye, geliyor. Dev bilmiyor ki ne ede” (KD, s.193).

“Kom açıl, davar gir.” diyor” (KD, s.193).

“Bir gün gene Keloğlan sabanını, öküzlerin yazıda bırakıyor ” (K, s.196).

“Öküzünü alırsam aç kalırsın, ineğini alırsam ayran da bulamazsın, eşeğini alıp gideyim” (K, s.198).

“Onun neyi var oğlum, tosunu kes, hemen tuluk çıkar” (AMO, s.280).

“Hemen bir tosun kesiyor, tuluk çıkartıyor, kollarını çemirliyor. Kaplanları sağlıyor, tuluğa sütlerini dolduruyor, ağzını bağlıyor” (AMO, s.280).

“Bakmış bir davar otluyor, iki gözden kör bir dev davarları otarıyor” (HK, s.365).

“Padişah: O oğlanı eşek ahırından alın, davar ahırına koyun diyor ” (HK, s.370).

3.4.11. Kurbağa

Kurbağa ile ilgili masalarda tespit edilen bulgular şu şekildedir:

“Bu oğlan bir gölün başına gidiyor. Kurbağalar ötüyor, bu bir kurbağa tutuyor torbaya koyuyor, bir tane daha tutuyor, öyle öyle eğleniyor, ne yapsın. Bir ay, iki ay onlarlar eğleniyor, kurbağaları tutup çuvala dolduruyor” (İK, s.88).

“Gidiyor ki emmisi oğlu da gelmiş, bir çuval kurbağa, yılan pis pis böcekleri doldurmuş getirmiş, demiş ki” (İK, s.89).

“Çocuk baktı, orada bir Dünya Güzeliyle bir kurbağa duruyor” (DKO, s.163).

“Bu Dünya Güzeli mi, yoksa bu kurbağa mı güzel?” (DKO, s.164).

“O arabin da gönlü kurbağada imiş” (DKO, s.165).

3.4.12. Kuş

Kuş ile ilgili masallarda belirlenen bulgular şu şekildedir:

“Bir atmaca kuşu gelmiş, onun da çırası söndürüp gitmiş” (AO, s.97).

“Bir şahin kuşu gelmiş, çırayı söndürüp gitmiş” (AO, s.97).

“Bilse bilse filan taşın doruğunda yaşayan kerkenez kuşu var” (AO, s.101).

“Zümrüdü Anka kuşunun üzerine yüklüyorlar, kerkenezi de onun sırtına bindiriyorlar” (AO, s.101).

“Kutuyu açıyor içinden bir çift serçe çıkıyor. Serçelerin boynuna elini atıyor” (AO, s.102).

“Orada bir kuş diyor ki: “Bu işi kuşlar yapar” (AO, s.102).

“Kuşları topluyorlar, eti de oraya yığıyorlar” (AO, s.102).

“Kuşun dediklerini de yapıyorlar” (AO, s.103).

“Bu oğlan her gün av kuş etmeye gidiyor” (HPK, s.104).

“Kız kırk günde Yemen padişahının has bahçesine, önüne çıkıyor. Cenabı Allah'ın işi, suyu vura vura oraya çıkartıyor. Orada da Yemen padişahının hemşiresi gelin olacakmış, Yemen padişahının oğlu, hemşiresine av kuş etmeğe gelmiş. Bahçenin önüne çıkıyorlar, denizde bir karartı görüyorlar” (HPK, s. 105).

“Ağabeyi cuma günü buraya ava kuşa geliyor.” (HPK, s.106).

“Bu kıza keklik eti, tavşan, kuzu getiriyor” (İB, s.110).

“İnci keklik getiriyor” (İB, s.111).

“Her gün bir kapıyı açıyor, kimisi bahçelik bağlık, kimisi havuz başları, güller gülistanlar, bülbüller ötüyor. Odaların otuz dokuzunu geziyor, kırkıncıya geliyor, kapıda düşünüyor: “Açsam mı açmasam mı?” diye, derken, usanıyor kapıyı açıyor” (İB, s.110-111).

“Kuşu koyuveriyorlar, kuş dolanıp geliyor” (KP, s.119).

“Kırk tanesi gider, keklik, tavşan getirirler” (KB, s.123).

“Tavşanları, keklikleri kazandan çıkartıyor” (KB, s.123).

“Bakın iki akşamdır tavşanınızı, kekliğinizi götürdüm yedim” (KB, s.124).

“Göçüp geliyorlar. Bir de bakıyorlar, o bahçe harabe, ağaçlar kurumuş, ev yıkık. Bu kız iki üç günde bir ağaçları suluyor, çiçekler ekliyor. O evi saray gibi yapıyor, suluyor temizliyor. Ağaçlar büyüyor, çiçekler açıyor. Bir gün padişahın oğlu gelip bahçeye bakıyor, o yıkılan bahçe, yıkılan ev, kuruyan ağaçlar hep yemyeşil, bülbüller ötüyor içinde. Bir de kız var, gül topluyor deste deste” (TK, s.127-128).

“Bunlar av kuş etmeğe gidiyorlar. Kazandakilerin pişmesine yakın İğ Eğiren’in yanına bir dev karısı geliyor” (AK, s.137).

“İğ Eğiren geç geçten ayıkıyor, bakıyor yemek yenmiş, ateş sönmüş. Ayı Kulağı’na ne diyeceğim diye düşünüyor. O yana bu yana gidiyor, üç beş tane keklik, tilki karga ne bulursa getiriyor, su dolduruyor, atıyor kazana, kazan kaynamağa başlıyor” (AK, s.137).

“Bunlar ava, kuş gidiyorlar” (AK, s.138).

“Buraya kanatsız kuş gelemezdi” (AK, s.139).

“Daima av kuş edip yiyorlar” (KE, s.146).

“O gün de Allah tarafından üç tane keklik vurur” (ZM, s.180).

“Keloğlan kargayı gösteriyor” (K, s.196).

“Et koparmaya bir alaca karga geliyor. Keloğlan alacakargayı yakalıyor” (K, s.196).

“Keloğlan kargayı gösteriyor” (K, s.196).

“Karga olmayan muhite gideceğim” (K, s.197).

“Ben bir karga yüzünden seni milyon sahibi ettim. Gel, otur da çatla” (K, s.200).

“Kuşu bir kere daha koyuveriyorlar. Kuş dolanıp gene kızın başına konuyor. Gene kabul etmiyorlar. Kuşu üçüncü defa koyuveriyorlar, kuş gene bu kızın başına konuyor” (KP, s.119).

“Kız kocasının sırrını söyleyince kocası bir güvercin olup uçuyor” (AA, s.234).

“Tepenin başında güzel bir havuz görüyor. Bir sürü güvercin geliyor, havuzda yıkanıp insan kılığına giriyorlar, oradaki mağaraya giriyorlar” (AA, s.235).

“Ben çiçek toplamaya gittim. Bir sürü güvercin geldi, oradaki havuza girip yıkandılar, insan oldular. Bende seyrettim” (AA, s.235).

“Kız avluya çıkıyor, bir aşağı bir yukarı geziyor, çayırlar bitiyor, sular deşiliyor, kuşlar ötüyor. Atı eğerden çıkartıyor, avluya kazığını çıkarıyor, bahara dek yeşil ot çayır çimen yiyor şişmanlıyor, aslan gibi oluyor. Hep öteki atlar ölüyorlar, kimsede oy tok saman yok. Neyse bahar oluyor, atları topluyorlar” (Bac, s.240).

“Oğlumu görmedin mi? Tekmeyle vurdum, bir güvercin oldu pencereden uçtu gitti” (SÇ, s.260).

“Padişahım, dağdan bir keklik tutarsın, bir hafta o kekliğe ne yemek ne de su verirsin. Sonra içini adamakıllı doldurtup kızartırsın, kapaklı sahana koyar, oğluma yollarsın. O, derdini kekliğe söyler” (ÜN, s.270).

“Kız içeriye giriyor ki bir sıçan, ayağıyla vuruyor, nasıl vuruyorsa o sıçan, bir güvercin oluyor, pencereden uçup gidiyor” (SÇ, s.260).

“Bir kuşu, nişan alıyor, hemen vuruyor. Getiriyor, bakıyor acayip bir kuş” (AMO, s.279).

“Sen bir padişahsın, senin bu kuşa yakışır bir odan olmalı, kaplan sütüyle sıvansa bembeyaz olur, tam bu kuşa layık” (AMO, s.279).

“Bir kuş gelmiş, gergefin üzerine konmuş demiş ki” (KGÖBK, s.299).

“Ben bir çift zehirli güvercin olayım, kardeşin beni vursun, sen güvercinleri kızart, kardeşine yedir. Sen kekliği yeme, zehirlenme. Kardeşin ölsün ki hiç değilse seyahate çikalım, çocuğumuzla beraber olalım. Küçük kardeş, olan dervişi vurup eve getiriyor. Bacısı kızartıyor, bunun önüne koyuyor” (KÜH, s.329).

“Bu kızın saçıyla oynuyor, bakıyor kızın başında altın çelenk, eline alıyor. O sırada da serçe geliyor, çelengi alıp kaçıyor” (BAB, s.340).

“Bu oğlan ava gidince peri kızları gelir bacısıyla eğlenirlermiş. Oğlan eve dönünce peri kızları güvercin olur uçarlarmış” (G, s.348).

“Gakgo git, sen gittikten sonra öyle hoş kızlar geliyorlar, eğleniyoruz, sen gelince güvercin olup uçuyorlar” (G, s.348).

“Bir gün öğle sıcağında bir kavağın gölgesinde yattıyor. Bir kuş sesi duyuyor, kalkıp bakıyor, kavağın üzerinde zümrüdü anka kuşunun yuvası var. Bir yılan ağaca sarılmış, yavrularını yiyecek. Hemen oturduğu yerden yayını çekiyor, bir ok atıp yılanı düşürüyor. Kendisi gene oraya yatıp uyuyor. Akşam olunca kuşların anaları geliyor, ağacın altında insanoğlunun yattığı görünce” (EA, s.377).

“Oğlanda kuşun üzerine biniyor, kuş gak dedikçe su, guk dedikçe et veriyor. Böylelikle tam dünya yüzüne çıkacakları sırada kuş gene et istiyor, çocuk bakıyor et yok, hemen baldırının bir tarafından bir parça et kesip kuşa veriyor. Neyse kuş bunu dünya yüzüne indiriyor” (EA, s.377).

“Yuvadan civciv sesleri duyunca kalkar bakar, bir ejderha gelmiş kavağa sarılmış o yavruları yiyecek. “Bismillah” deyip kılıcını çeker, ejderhayı parçalar. Meğer bu yavrular, Zümrüdü Anka kuşunun yavrularıymış” (ÇMP, s.394).

“Çocuk, kırk batman et, kırk batman su getirir. Anka kuşunun kanatlarına bağlar, gak dedikçe et, guk dedikçe su verir” (ÇMP, s.395).

3.4.13. Yılan

Yılan ile ilgili masallarda görülen bulgular şu şekildedir:

“Gidiyor ki emmisi oğlu da gelmiş, bir çuval kurbağa, yılan pis pis böcekleri doldurmuş getirmiş, demiş ki” (İK, s.89).

“O delikanlı gaipten geldi, yılanın başını kesti” (İAO, s.114).

“Kızın ağzından yılan yavrusu düştü. Kızı ağaçtan söktü. Kızın karnı tertemiz oldu” (İAO, s.115).

“Gidesin evlerin üst tarafına, ayağına yılan kemiği batsın, benim elim değemedikçe o yılan kemiği çıkmazın” (KE, s.148).

“Kardeşi ayağını uzatınca nasıl elini vuruyorsa, yılanın kemiğini çıkartıyor hemen” (KE, s.149).

“Suyun içinden bir yılan kızın karnındakine diyor ki” (KE, s.149).

“Konuşurken bacadan bir yılan düşüyor. Bunlar yilından korkup kaçımaya başlıyorlar, yılan dile geliyor” (AA, s.232).

“Kızımı oğluna vereceğim ama oğlun yılan. Hem de benim şartlarımı var. Şartlarımı yerine getirirseniz, kızımı veririm” (AA, s.233).

“Yılan, derisini başından çıkarıp atınca, güneş gibi bir delikanlı oluyor. Bu sefer kız sevincinden bayılıyor” (AA, s.234).

“Bu kadınların kendi gönülleri Yılan oğlana düşüyor” (AA, s.234).

“Bu yirmi kuruşu veriyor, yılan yavrusunu alıp eve getiriyor. Bir sepetin altına koyuyor” (ŞMY, s.331).

“Bir gün öğle sıcağında bir kavağın gölgesinde yattıyor. Bir kuş sesi duyuyor, kalkıp bakıyor, kavağın üzerinde zümrüdü anka kuşunun yuvası var. Bir yılan ağaca sarılmış, yavrularını yiyecek. Hemen oturduğu yerden yayını çekiyor, bir ok atıp yılanı düşürüyor. Kendisi gene oraya yatıp uyuyor. Akşam olunca kuşların anaları geliyor, ağacın altında insanoğlunun yattığı görünce” (EA, s.377).

3.4.14. Böcek

Böcek ile ilgili masalarda belirlenen bulgular şu şekildedir:

“Evin önünde bitlerini ayıklayan bir ihtiyar kadın görünüyor” (KP, s.117).

“İki böceğin boyunlarını hemen kopartıyor, Sarı dev yıkılıyor” (AB, s.210).

“Allah’ın Belası üçüncü böceğin de başını koparınca Sarı Dev ölüyor” (AB, s.210).

3.4.15. Tavşan

Masalarda tavşan ile ilgili görülen bulgular şu şekildedir:

“Kırk tanesi gider, keklik, tavşan getirirler” (KB, s.123) .

“Tavşanları, keklikleri kazandan çıkartıyor” (KB, s.123).

“Bakın iki akşamdır tavşanınızı, kekliğinizi götürdüm yedim” (KB, s.124).

“Benim sırrım, şu karşıda gördüğün urgan dolanmış dut ağacının karnında bir tavşan var, o tavşanın karnındaki kutuda olan üç tane boz böcektir” (AB, s.210).

“Dut ağacı devrilecek. O zaman tavşan ortaya çıkacak, sen tazıyı salıver, o tavşanı tutunca tavşanın karnından kutuyu al, böceklerin ikisini öldür, birini dev çatlayıncaya kadar öldürme” (AB, s.210).

“Altın bir tepside altın tavşan kaçacak, altın tazı erseleyecek” (EA, s.378).

3.4.16. Kaz

Masallarda kaz ile ilgili tespit edilen bulgular şu şekildedir:

“Karıya çıkıyorlar, orada kırk kazın kanatlarını kırıp havuza atıyorlar” (KB, s.125).

“Neden ayran ekmek yiyorsunuz, şeker helvasıyla kaz var, onları yiyin, diyor” (K, s.197).

“Bu da gene kaz otarmaya gidiyor” (R, s.358).

3.4.17. Ayı

Masallarda ayı ile ilgili görülen bulgular şu şekildedir:

“Bir taşın üzerinde bir ayı görüyor. Ayı buna bağıyor” (AK, s.131).

“Bu kırk vapuru denize açın. Paşaya gidin, benden çok selam söyleyin, ellerinden öperim, Ayı Kulağı dağdan geldi, dağa gidiyor, deyin” (AK, s.136).

“İğ Eğiren geç geçten ayıkıyor, bakıyor yemek yenmiş, ateş sönmüş. Ayı Kulağı'na ne diyeceğim diye düşünüyor. O yana bu yana gidiyor, üç beş tane keklik, tilki karga ne bulursa getiriyor, su dolduruyor, atıyor kazana, kazan kaynamağa başlıyor” (AK, s.137).

“Gidiyor, ayının evine giriyor, dolabı açıyor devin iki gözünü cebine koyuyor, biraz da gecikiyor” (HK, s.365).

3.4.18. Katır

Masallarda katır ile ilgili belirlenen bulgular şu şekildedir:

“Malatya'ya git, kırk tane katır, ona göre çuval” (AK, s.140).

“Allah'ın Belası otururken bunlar katırları parçalayıp yiyorlar” (AB, s.207).

“Orası da devlerin mağarasıymış. Allah’ın Belası katırları mağaranın önüne çekiyor” (AB, s.207).

“Bunun üzerine o gurbet kızıyla çocuğunu bir katırın kuyruğuna bağlıyorlar, her bir parçası bir dağda kalıyor” (ÜN, s.275).

3.4.19. Koç

Koç ile ilgili masalarda tespit edilen bulgular şu şekildedir:

“Allah’tan iki tane koç indi, koçlar birbirleriyle dövüşüyorlar” (AK, s.141).

“Has bahçeye gidiyorlar, türlü türlü meyve ağaçları, çiçekler, geziyorlar. Ahçılar koçları kesmişler, yemekleri hazırlıyorlar” (AY, s.315)

“Eğer beyaz koçun üzerine çıkarsan gökyüzüne çıkarsın, yok, kara koçun üzerine binersen, yedi kat yerin dibine inersin” (EA, s.375).

3.4.20. Geyik

Masalarda geyik ile ilgili belirlenen bulgular şu şekildedir:

“Geyik kardeşi de otluyor, gelip o ağacın altında yatıyor” (BBCB, s. 142).

“Benim bir geyik kardeşim var” (BBCB, s. 143).

“Gidip geyiği yakalayıp getiriyorlar” (BBCB, s. 142).

“Padişah hızarılara emir veriyor. Hızarılar geliyorlar, ağacı kesiyorlar, kesiyorlar, biraz kalıyor: “Bunu da sabahleyin keseriz.” diyorlar. Gece geyik geliyor, yalıyor, yalıyor, eskisinden daha kalın oluyor. Üç gün böyle hızarılar kesiyorlar, geyik gelip yalıyor, ağaç eskisinden kalın oluyor. Padişah çaresiz kalıyor, eskiden cadı kadınlar varmış, küpe binerlermiş. Bir cadı karı buldurtuyor. Cadı karı, bir kırık teşt, bir kırık tas, bir de kırık kazan alıp kızın olduğu yere gidiyor, kazanı ocağın üstüne koyuyor, gözü görmez gibi yapıyor. Suyu koyuyor, su dökülüyor, ocağı yakıyor, ateş söniyor, esvabı yıkıyor, yere atıyor. Kız yukarıdan bağıyor” (BBCB, s. 143).

3.4.21. Eşek

Eşek ile ilgili masallarda tespit edilen bulgular şu şekildedir:

“*Gel sana külden bir eşek yapayım, daima çö, de, çüş deme, çüş dedin mi hemen dağılır*” (KE, s.146).

“*Bu altınla bir eşek alalım*” (DKO, s.163).

“*Öküzünü alırsam aç kalırsın, ineğini alırsam ayran da bulamazsın, eşeğini alıp gideyim*” (K, s.198).

“*Bir hafta eşeğe arpa yediriyor, eşek zehir gibi oluyor. Devler de çıkıp geliyorlar, harp istiyorlar*” (K, s.199).

“*Eşek önünden gidip harmanlardaki buğdayları yemeğe başlamışlar.*” (K, s.214).

“*Bunu eşek gibi, köpek gibi, kedi gibi bağırtıyor*” (H, s.298).

“*Eşek gibi bağırtıp, köpek gibi havlatıp, kedi gibi miyavlatmazsam, sen o zaman benim başımı kes*” (H, s.298).

“*Padişah : O oğlanı eşek ahırından alın , davar ahırına koyun diyor*” (HK, s.370).

3.4.22. İnek

Masallarda inek ile ilgili görülen bulgular şunlardır:

“*Beşik dananın hatırası için benim haberim yok*” (KE, s.146).

“*Sen neden beşik danaya yemin ediyorsun?*” (KE, s.146).

“*Bu Keloğlan yılda dokuz-on ay kadar davar otarıyor*” (KP, s.117).

“*Kel oğlum var davar otarıyor*” (KP, s.118).

“*Mecbur oluyor, akşam namazı davarla beraber içeri giriyor*” (Ko, s.175).

“*Baba, yarın davarı ben otarayım*” (K, s.192).

“*Öyle diyor ama, davarı devin götürme dediği aksi yoldan götürüyor*” (KD, s.192).

“*Bir de bakıyor ki, oğlan kavalını çalıyor, yedi sürü de katmış sürüye, geliyor. Dev bilmiyor ki ne ede*” (KD, s.193).

“Oğlan gidiyor, torunu eliyle atıyor, dana kadar bir balık çıkıyor” (Ba, s.243).

“Kom açıl, davar gir.” diyor” (KD, s.193).

“Öküzünü alırsam aç kalırsın, ineğini alırsam ayran da bulamazsın, eşęini alıp gideyim” (K, s.198).

“Sen beşik dananın taklidini mi ediyorsun Bızdık?” (Bı, s.205).

“Oğlan gene toru atıyor, o danadan daha büyük bir balık çıkıyor” (Ba, s.244).

“Çocuk toru atıyor inek kadar bir balık çıkıyor” (Ba, s.245).

“Kız pamuğu ineğe veriyor, inek pamuğu yutuyor, kulağında incecik makara ipliği gibi çıkartıyor, kız da sarıyor” (ÖK, s.256).

“Bak o kız inek otarıyor” (ÖK, s.257).

“Filan dağda bir aslan türemiş. Davar, tavuk, insan bırakmıyor, parçalıyor. Şunun çaresine bakın” (ÇMO, s.319).

“Bakmış bir davar otluyor, iki gözden kör bir dev davarları otarıyor” (HK, s.365).

“Padişah: O oğlanı eşek ahırından alın, davar ahırına koyun diyor” (HK, s.370).

3.4.23. Kedi

Masallarda kedi ile ilgili tespit edilen bulgular şunlardır:

“Gitmiş bakmış ki orada bir kedi içerde yemekleri yalıyor” (KE, s.146).

“Pisik aşığıya iniyor, suyu döküyor, ateşi söndürüyor, sarı bir göz boncuğunu da ocağın bir tarafına koyuyor. Kız bacadan bakıyor, ateş yanıyor, pisik nerede diye aşığıya iniyor ne pisik var ne de ateş, ateş sönmüş” (KE, s.147).

“Kocasına da, “senin karın bir it eniği ile pisik eniği doğurdu” diye yazdılar” (ZM, s.179).

“Şu kediyeye dök, o yerse biz de yiyelim” (ZM, s.182).

“Kediyeye döktiler kedi o dakikada gurgur old.” (ZM, s.182).

“Vallahi Zülfü Mavi, insan evladının köpek eniği ile pisik eniği doğurduğunu gördük ama altın horozun altın arpa yediğini görmemiştik” (ZM, s.183).

“Hiç altın horoz altın arpa yer mi, hiç insan evladı köpek eniği ile pisik eniği doğurur mu?” (ZM, s.183).

“Padişah kedi ola, Lala da sıçan, her vakit birbirinizi erseliyesiniz” (AMO, s.283)

“Bunu eşek gibi, köpek gibi, kedi gibi bağırtıyor” (H, s.298).

“Eşek gibi bağırtıp, köpek gibi havlatıp, kedi gibi miyavlatmazsam, sen o zaman benim başımı kes” (H, s.298).

“Bakıyor bir kedi yavrusunu öldürüyorlar” (ŞMY, s.331).

“Kedi: Ne olur beni de sırtına bindir götür” (ŞMY, s.335).

“Köpek kediyi sırtına alıyor, sıçan da kedinin kulağına giriyor. Bunlar konağın kenarına çıkıyorlar” (ŞMY, s.335).

“Karımı görür görmez bir çubuk vurdum, kedi yaptım. Altın kafese koydum” (ÇMP, s.397).

3.4.24. Ceylan

Masallarda ceylan ile ilgili görülen bulgular şunlardır:

“Bir ceylan gördü, ceylanı erseledi, ceylan gitti” (Şİ, s.151).

“Allah tarafından ceylan ata biniyor, at uçuyor, beri yazıda bir ağaç görüyor” (ÇMO, s.320).

3.4.25. Horoz

Horoz ile ilgili masallarda tespit edilen bulgular şunlardır:

“Vallahi Zülfü Mavi, insan evladının köpek eniği ile pisik eniği doğurduğunu gördük ama altın horozun altın arpa yediğini görmemiştik” (ZM, s.183).

“Hiç altın horoz altın arpa yer mi, hiç insan evladı köpek eniği ile pisik eniği doğurur mu?” (ZM, s.183).

“Benim horozun yetmiş iki dili var” (K, s.213).

“Horozun boğazını sıkmuş, horoz gır gır edince, demiş ki” (K, s.213).

“Emmi, bu bizim horozun dilinin altında gene bir şey var” (s.213).

“Aferin horoz, amcamgilden gelmişti” (K, s.213).

3.4.26. Domuz

Masallarda domuz ile ilgili görülen bulgular şunlardır:

“Oğul, üç tane hınzırım/domuz var, hınzırlara üzüm ver, düldüle de kemik ver” (KD, s.194).

“Yedi caddenin ortasında domuz derisine sarılı yatak” (G, s.355).

3.4.27. Aslan

Masallarda aslan ile ilgili tespit edilen bulgular şunlardır:

“Kız avluya çıkıyor, bir aşağı bir yukarı geziyor, çayırlar bitiyor, sular deşiliyor, kuşlar ötüyor. Atı eğerden çıkartıyor, avluya kazığını çıkarıyor, bahara dek yeşil ot çayır çimen yiyor şişmanlıyor, aslan gibi oluyor. Hep öteki atlar ölüyorlar, kimsede oy tok saman yok. Neyse bahar oluyor, atları topluyorlar” (Bac, s.240).

“Oğlum bu yoldan gitme, aslan var. Bu yoldan da gitme, onda da kaplan var” (ÜN, s.274).

“Oğullarım, aslanlarım, kaplanlarım, filan memlekette bir ejderha türemiş, hiç insan, kervan bırakmamış, siz bunun çaresine bakın” (ÇMO, s.319).

“Filan dağda bir aslan türemiş. Davar, tavuk, insan bırakmıyor, parçalıyor. Şunun çaresine bakın” (ÇMO, s.319).

“Nasıl ediyorsa aslanın üzerine binip kulaklarını büküyor, sırt üstü yatıp ayaklarını karnının altında çitlatıyor” (ÇMO, s.319).

“Bu, aslanın öldüğünü o zaman anlıyor” (ÇMO, s.320).

“Sana bir aslanla kaplan vereyim, götür eve, birisi sana zarar verirse onların haberi olur” (HK, s.370).

“Hurmayı sallıyor devrilsin diye, aslanla kaplan uğulduyorlar, kız onları sallıyor” (HK, s.371).

3.4.28. Sıçan

Sıçan ile ilgili masallarda görülen bulgular şunlardır:

“Kız içeriye giriyor ki bir sıçan, ayağıyla vuruyor, nasıl vuruyorsa o sıçan, bir güvercin oluyor, pencereden uçup gidiyor” (SÇ, s.260).

“Padişah kedi ola, Lala da sıçan, her vakit birbirinizi erseliyesiniz” (AMO, s.283)

“Köpek kediyi sırtına alıyor, sıçan da kedinin kulağına giriyor. Bunlar konağın kenarına çıkıyorlar” (ŞMY, s.335).

“Baktı bir sıçan, sıçanı tuttu. Sıçan dile geldi” (DG, s.404).

“Akşam oldu, sıçan, padişahın oğluna dedi ki” (DG, s.405).

“Padişah oğlu, sıra girince sıçanı koy verdi, sıçan gitti halının altına girdi. Seccade dedi ki” (DG, s.405).

“Padişah oğlu oturdu, halının altından sıçan dedi ki” (DG, s.405).

“Bunları söyledi, gene yorganın altına girdi. Sabah oldu, Padişah oğlu sıçanı koinuna koydu” (DGD, s.406).

3.4.29. Kaplan

Masallarda kaplan ile ilgili görülen bulgular şunlardır:

“Oğlum bu yoldan gitme, aslan var. Bu yoldan da gitme, onda da kaplan var” (ÜN, s.274).

“Sen bir padişahsın, senin bu kuşa yakışır bir odan olmalı, kaplan sütüyle sıvansa bembeyaz olur, tam bu kuşa layık” (AMO, s.279).

“O kaplan beslermiş, sütlerini sağarmış” (AMO, s.280).

“Hemen bir tosun kesiyor, tuluk çıkartıyor, kollarını çemirliyor. Kaplanları sağıyor, tuluğa sütlerini dolduruyor, ağzını bağıyor” (AMO, s.280).

“Oğullarım, aslanlarım, kaplanlarım, filan memlekette bir ejderha türemiş, hiç insan, kervan bırakmamış, siz bunun çaresine bakın” (ÇMO, s.319).

“Sana bir aslanla kaplan vereyim, götür eve, birisi sana zarar verirse onların haberi olur” (HK, s.370).

“Hurmayı sallıyor devrilsin diye, aslanla kaplan uğulduyorlar, kız onları salıyor” (HK, s.371).

3.4.30. Karınca

Masallarda karınca ile ilgili görülen bulgu şunlardır:

“Evin yapıla, onun neyi var, ben karıncalara söylerim bir kile darıyı bir saniyede toparlar” (AMO, s.283).

3.4.31. Sinek

Sinek ile ilgili masalarda tespit edilen bulgular şunlardır:

“Oğlan gider ekmeği alır, gelir bakar pekmez tabağına, kırk tane sinek konmuş” (ÇMO, s.317).

“Tabağa nasıl vurursa sineklerin kırkı birden ölür” (ÇMO, s.317).

Bu masalarda yer alan hayvan-insan ilişkilerinin, insanların doğayla olan tarihsel bağlarını ve hayvanlara atfedilen sembolik anlamları derinlemesine ortaya koymak mümkündür. Masalarda hayvanları sıklıkla insan davranışlarını ve toplumun ahlaki değerlerini yansıtan masal göstergeleri olarak görmek mümkündür. Örneğin, Hırsız P masasında köpeklerin padişaha yol gösterici bir rol üstlenmekte olduğunu gözlemlemek mümkündür. Arsız K... masasında köpeklere dair olumsuz bir algı yaratmak dikkat çekmektedir. Bu, insanların hayvanları farklı bağlamlarda iyi ya da kötü olarak değerlendirmek durumunda olduklarını göstermektedir. Aynı şekilde

Hayvanları, sadece yardımcı unsurlar ya da tehdit unsurları olarak değil, aynı zamanda toplumsal düzeni temsil eden figürler olarak görmek mümkündür. “Ateşkâr Oğlan (AO)” masasında balık, kuş ve tilki gibi hayvanları olağanüstü olayların anahtar unsurları olarak kullanmak dikkate değerdir. Hayvanların bu tür masalarda doğaüstü güçlerle ilişkilendirilmekte olması, onların yalnızca fiziksel varlıklar değil, aynı zamanda mistik ve manevi anlamlar taşıyan varlıklar olarak algılanmakta olduklarını göstermektedir.

Masallardaki hayvanları ayrıca doğrudan ekonomik unsurlarla da ilişkilendirmek mümkündür. Anakarıyla T... masalında keçiyi, süt ve yoğurt üretimi gibi günlük yaşamın ekonomik döngüsüyle ilişkilendirmek önemlidir. İhtiyar Adamın O...masalında ise develeri zenginlik ve güç sembolü olarak değerlendirmek mümkündür. Bu, hayvanları insanlar tarafından sadece sembolik değil, aynı zamanda pratik ve ekonomik birer kaynak olarak görmek gerektiğini göstermektedir.

Bu masallardan alınan örnekler, Türk halk anlatılarının dil ve kültür yapısına dair önemli ipuçları sunmaktadır. Anlatıların dil yapısında sıkça kullanılan tekrarlamalar, geleneksel anlatım kalıplarının bir parçası olarak masallara ritmik bir yapı kazandırmaktadır. Örneğin, “kuşu koyuvermek” ve “kuşun dolanıp gelmesi” gibi ifadeler, halk masallarındaki hareket ve döngüsel zaman algısını göstermektedir. Aynı zamanda bu anlatılar, sosyal yapıya, günlük yaşantıya ve hayvanlarla insanın kurduğu ilişkilere dair derin bir bağ olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle hayvan figürlerinin masallardaki simgesel anlamı, toplumsal kodlar ve değerler sistemine dair önemli bir göstergedir.

Kız P...masalında hayvanların sembolik olarak kullanılması (develer, kuşlar) ve anlatılardaki kahramanların doğal dünyayla kurduğu ilişkinin bir hayal gücü çerçevesinde yeniden şekillenmesi, bu masalların hem eğitici hem de fantastik bir yönü olduğunu vurgulamaktadır. Ayı K...masalındaki “ayı” figürü gibi hayvanların insanla etkileşimi de, masallarda hem korku hem de öğüt verici unsurların var olduğunu göstermektedir. Masallarda geçen, "kazanın kaynaması" gibi yemekle ilgili sahneler ise topluluk içi paylaşım ve misafirperverlik temalarının altını çizmektedir.

Dilsel ve anlatısal açıdan değerlendirildiğinde, masallarda kullanılan basit ama etkili dil, her yaştan dinleyiciye hitap etme amacını taşımaktadır. Örneğin, "Kuşu üçüncü defa koyuvermek" ifadesi, olayların tekrarına ve bir sınav aşamasına işaret etmektedir. Tekrarlanan eylemler, dinleyicinin masalın akışını takip etmesini kolaylaştırırken aynı zamanda masalın öğretici tarafını pekiştirmektedir. Ayrıca bu masallarda geçen ifadeler, eski Türk kültüründeki doğa, hayvanlar ve sosyal yaşamla ilgili geleneksel inanışların bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Bu Keloğlan ve diğer halk masallarından alınan alıntılar, geleneksel Türk anlatılarında doğa, hayvanlar ve insan arasındaki ilişkileri, özellikle de kahramanın

hayvanlar veya devler gibi olağanüstü varlıklarla olan karşılaşmalarını simgeleyen unsurları yansıtmaktadır. Kültürümüzde önemli bir yer tutan bu masallar, kahramanların zorlu mücadeleler sonucunda kazandığı zaferleri, zekânın ve kurnazlığın zaferini simgeler.

Bu masallarda doğaüstü unsurlar oldukça baskındır. Örneğin, “Keloğlan kargayı gösteriyor” ve “alaca karga geliyor” gibi anlatılar, hayvanların bazen yardımcı, bazen engelleyici rollere sahip olduklarını gösterir. Hayvanlar, sadece fiziksel dünyada değil, sembolik anlamda da kahramanın zorlukları aşmasına yardımcı olan varlıklar olarak işlev görür. Aynı zamanda "eşeğini alıp gideyim", "eşeğe arpa yediyor" gibi anlatımlar, halk masallarında hayvanların hikâye ilerleyişindeki önemini vurgular.

Bu anlatılarda, devlerin ve diğer olağanüstü varlıkların kullanımı da dikkat çeker. "Ben bir karga yüzünden seni milyon sahibi ettim." gibi ifadeler, maddi dünyanın ötesinde bir anlam katmanı oluşturur; kahramanlar, sık sık mucizevi olaylarla karşılaşarak başarıya ulaşır. “Dev çatlayıncaya kadar böceklerden birini öldürme” gibi ifadeler, Türk masallarının grotesk ve fantastik doğasını vurgular. Devler gibi düşmanlar, genellikle kahramanın gücünü, sabrını ve zekâsını sınavan masal göstergesi olan varlıklardır.

Keloğlan masallarının karakteristik özelliklerinden biri de mizahi ve zeki bir kahraman figürü sunmalarıdır. Kahraman, fiziksel güçten ziyade zekâ ve kurnazlıkla zafer kazanır. Örneğin, “Benim horozun yetmiş iki dili var.” ve “Horozun boğazını sıkışmış, horoz gır gır edince...” gibi anlatımlar, bu mizahi tonu ve halk anlatılarındaki sembolik gücü yansıtır.

Sonuç olarak, bu masallardaki hayvanlar, devler, doğaüstü olaylar ve mizahi unsurlar, Türk halk masallarının fantastik dünyasının temel taşlarıdır. Kahramanlar, doğanın ve mistik dünyanın sınırlarını zorlayarak zekâ ve kurnazlıkla zorlukları aşarlar. Bu alıntılar, halk masallarının, Türk kültüründe sembolik, eğitici ve eğlendirici bir rol üstlendiğini gösterir.

3.5. BİTKİ

Doğadaki tüm hayvanlar, bitkiler ve insanlar bir denge içinde varlıklarını sürdürürler. Mitolojide bitkiler, tanrıların insana verdiği en değerli armağan olarak

görülmüştür. Tüm bitkiler insanın hizmetindedir ve insanın varoluşuyla birlikte bitkilerle olan ilişkisi başlamıştır (Faydaoğlu & Sürücüoğlu, 2011: 53).

İnsan ve hayvanların hayatlarını devam ettirmesinde son derece önemli bir role sahip olan bitki ve bitki çeşitlerine masalarda sıkça yer verilmiştir. “Bitki”den genel olarak söz eden masallar da vardır. Bununla ilgili ulaşılan bulgular şunlardır:

“Dut, dut, yaprak ver keçiye götüreyim, keçi süt versin, yoğurt edeyim, yoğurdu ayran, ayranı yağ edeyim, anakarıya götüreyim, kuyruğumu versin, önümü bu tarafa bir daha döndürmeyeyim.” (AT, s.73).

“Çeşme, bana su ver, götürüp duta bağlayayım, dut yaprak versin, keçiye götüreyim, keçi süt versin, sütü yoğurt çalayım, yoğurdu ayran yayayım, yağ çıkartayım, yağı anakarıya vereyim, o da kuyruğumu versin, bir daha önümü bu tarafa döndürmeyeyim.” (AT, s. 74).

“Kalk abdest al, iki rekât namaz kıl, bismillah de, dut ağacına sarıl. Dut ağacı devrilecek.” (AB, s. 210).

Masalarda görülen bitki çeşitleri ve bunlarla ilgili ulaşılan bulgular ise şöyledir:

3.5.1. Ot

Masalarda ot ile ilgili bir bulguya rastlanılmıştır:

“Bu yandan giderken otlayan bir sürü deveye rastlıyorlar, tilki soruyor” (KSB, s. 64).

3.5.2. Gül

Gül ile ilgili masalarda tespit edilen bulgular şu şekildedir:

“Gidip bakıyor ki büyük kızla ortancıl kızın gülleri kurumuş, küçük kızınki ise büyümüş budak vermiş. Orada anlar ki iki kızı eğri yola gitmişler, küçük kızı şanlı şerefli yaşamış” (M, s.92).

“Sabahtan bu çocuk kalkıyor has bahçeden bir deste gül topluyor, kızın yanına bırakıyor, çıkıp düğüne gidiyor. Bu kız uyanıyor, bakıyor yanında bir deste gül, kocası yok” (HPK, s. 106).

“Her gün bir kapıyı açıyor, kimisi bahçelik bağlık, kimisi havuz başları, güller gülistanlar, bülbüller ötüyor. Odaların otuz dokuzunu geziyor, kırkıncıya geliyor, kapıda düşünüyor: “Açsam mı açmasam mı?” diye, derken, usanıyor kapıyı açıyor” (İB, s.110-111).

“İş yok, yalnız benim bir bahçem var, ağaçların altını aç, bahçeyi sula, içinde iki gözlü bir de ev var, orada otur, fakirsin madem” (TK, s.127).

“Ne âlemde olayım Terrace kızı verir sana bir deste gül, seni senden istemez, seni Allah’tan ister” (TK, s.128).

“Ben bu deste gülü sana veririm, seni senden değil, Allah’tan isterim” (TK, s.128).

“Bu oğlanın düğünü tutuluncaya kadar bir deste gül topluyor” (TK, s.128).

“Her biri birer deste gül aldılar gittiler analarının terini sildiler” (ZM, s.182).

“Gülleri anaların göğsünün üzerine koydular, padişaha gittiler” (ZM, s.182).

“Eline üç tane taş al, o taşları Murat’ın kenarındaki taşta at, birini mutlaka o taşta değdir. O zaman benden selam söyle, binanın altından bir avuç toprakla her ağaçtan bir çiğit versinler, arkana bakmadan dön gel” (AA, s.233).

“Onu bir deste gülle karşılayayım diye düşündüm. Bir tebrizi gül kopardım, bir at nalı sesi duydum” (MT, s.391).

“Elimdeki gülü yere attım, gürzümü, kalkanımı, kılıcımı kuşandım” (MT, s.391).

3.5.3. Çayır

Çayır ile ilgili masallarda görülen bulgular şunlardır:

“Baktı baktı atını çayıra saldı” (Şİ, s.155).

“Bak bir yerde tütün/duman fazla çıkıyor, bir yerde de ince çıkıyor. Çok çıkan yer kralın, az çıkan yer kardeşlerimindir” (Şİ, s.153).

“Kalk, neden atını neden benim çayırına saldın?” (Şİ, s.155).

“Bizim dilimizden bilirse, şuraya iki tane yaprak bırakalım, alsın gözüne sürsün, gözü açılır. Gözü açılır ama mavi olur” (Şİ, s.160).

“Öyle diyor ama davarı devin götürme dediği aksi yoldan götürüyor, bakıyor çim çayır, herkes zevkte. Çobanlar değnek saklamaca oynuyorlar” (KD, s.192).

“Ben çiçek toplamaya gittim. Bir sürü güvercin geldi, oradaki havuza girip yıkandılar, insan oldular. Bende seyrettim” (AA, s.235).

“Güldüğünde gül açsın” (Bac, s.237).

“Gezdiği yerler çayır çimen ola” (Bac, s.237).

“Bir gün çocuk gülüyor, evin üst tarafı gül oluyor, kış gününde güller açıyor. Çocuk epeyce büyüyor, gezmeye başlıyor, bastığı yerler çayır çimen oluyor. O zengin bacısı kardeşine soruyor, nasıl böyle zengin oldunuz diye. O da anlatıyor. Zengin baci da hamileymiş” (Bac, s.238).

“Nene karı bakıyor kış günü güller açıyor” (Bac, s.239).

“Ana, bu gülü götür, padişahın sarayında gezdir. Bir deste gül bir göze, bir deste gül bir göze diye sat. Bir satın alan bulunur” (Bac, s.239).

“Bir gözü veriyor, gülleri alıyor. Nene karı gözü kıza getiriyor, yerine koyuyorlar, o gözü görüyor. Kız bir daha gülüyor, bir daha güller açıyor. Nene karı da desteliyor saraya götürüyor, o gelin alıyor öbür gözü de veriyor. Kızın iki gözü de tamam oluyor. O gelin de gülleri kocasına gösteriyor” (Bac, s.239).

“Kız avluya çıkıyor, bir aşağı bir yukarı geziyor, çayırlar bitiyor, sulardeşiliyor, kuşlar ötüyor. Atı eğerden çıkartıyor, avluya kazığını çıkarıyor, bahara dek yeşil ot çayır çimen yiyor şişmanlıyor, aslan gibi oluyor. Hep öteki atlar ölüyorlar, kimsede oy tok saman yok. Neyse bahar oluyor, atları topluyorlar” (Bac, s.240).

“Nene karı buldu beni besledi, bak benim marifetlerim, çayır çimen ettim. Bu ata bahara kadar yedi böyle oldu” (Bac, s.241).

“O yalancı cennet gibi bahçeye gider bakarsın, güne karşı bir nar ağacı vardır. Ağaçta üç nar vardır” (ÜN, s.271).

“Avluya bağlıyorlar. Kız bir secdeye yatıyor, at oluyor dört ayaklı, bir kere daha yatıyor, o avlu çayır çimen oluyor, at orada otluyor. Kız hayvana gerektiği gibi hizmet yapıyor. Gel zaman, git zaman padişah iyi oluyor” (ÜN, s.274).

“Birincisi, benim konağım buradan kaldırılıp şu dağın üzerine konulacak; ikincisi, kırk kazan yemek pişirteceğim hepsini bir adam yiyecek; üçüncüsü de yere bir kile darı serpeceğim, bir adam toplayacak, dördüncüsü, bir salkım üzümde sabah namazının üzerine benim önümde bulunacak” (AMO, s.282).

“Sabah oluyor, âlim bakıyor, konağı dağın tepesine taşınmış. Kırk kazan kurduruyor, bir adam kırk kazanı “Aman acımdan öldüm” diyerek boşaltı, yedi. Darıyı döküyorlar yere, karıncalar topluyorlar, ölçüyorlar gene bir kile geliyor. Avcı Mehmet’in oğlu da bir salkım üzümü tabağa koydu getirdi” (AMO, s.283).

“Hurmayı sallıyor devrilsin diye, aslanla kaplan uğulduyorlar, kız onları salıyor” (HK, s.371).

“Elmanın meyve verecek zamanı geliyor. O gece büyük oğlan okunu, yayını, kılıcını, kalkanını, evinde ne kadar silah varsa hepsini alıp ağacın altına gidiyor, bekliyor. Gece yarısından sonra bir toz duman, gök gürültüsü bir yağmur, bir şimşek, bütün her tarafı kasıp kavuruyor, oğlan korkusundan kılıcını, kalkanını, bütün silahlarını bırakıp kaçıyor. Ejderha da elmayı alıp götürüyor. İkinci sene ortanca oğlan ağacı beklemeye karar veriyor. O da ağabeyi gibi kılıcını, kalkanını, bütün silahlarını toplayıp ağacın altında bekliyor. Gene gece yarısından sonra bir yağmur, bir şimşek, bir rüzgâr, gürültüden durulmuyor, o da korkusundan kaçıyor. Üçüncü sene sıra küçük oğlana geliyor” (EA, s.372).

“Bir gün öğle sıcağında bir kavağın gölgesinde yatıyor. Bir kuş sesi duyuyor, kalkıp bakıyor, kavağın üzerinde zümrüdü anka kuşunun yuvası var. Bir yılan ağaca sarılmış, yavrularını yiyecek. Hemen oturduğu yerden yayını çekiyor, bir ok atıp yılanı düşürüyor. Kendisi gene oraya yatıp uyuyor. Akşam olunca kuşların anaları geliyor, ağacın altında insanoğlunun yattığı görünce” (EA, s.376).

“Bir çayırılık yere gelir, hayvanını bağlar yatar” (ÇMP, s.394).

“Yuvadan civciv sesleri duyunca kalkar bakar, bir ejderha gelmiş kavağa sarılmış o yavruları yiyecek. “Bismillah” deyip kılıcını çeker, ejderhayı parçalar. Meğer bu yavrular, Zümrüdü Anka kuşunun yavrularıymış” (ÇMP, s.394).

Metinde yer alan bitkiler, çayırlar ve diğer doğa öğeleri, sembolik olarak insan hayatındaki döngüsel düzeni ve tanrısal lütfü simgeliyor. Bitkiler, masallarda çoğunlukla

insanlara hizmet eden, onları besleyen, güzellik ve iyilik getiren unsurlar olarak karşımıza çıkıyor. Dut ağacı, keçi, yoğurt gibi unsurların masal dilinde yer bulması, doğayla insan arasındaki ilişkiyi mitolojik bir perspektifle sunmaktadır.

Masalarda doğa unsurları hem fiziksel hem de sembolik olarak önemli bir yere sahiptir. Dut ağacı ve keçi gibi varlıklar, insan yaşamını kolaylaştıran ve masalların işleyişinde araçsallaştırılan motiflerdir. Bu unsurlar, doğanın insan tarafından kullanılmasını ve insanoğlunun yaşam içinde bulunduğu yeri ima etmektedir.

Masallar, doğa unsurlarını içeren tekrarlayan ifadeler ve döngüsel yapılarla dikkat çekiyor. Örneğin, “Dut, dut yaprak ver...” gibi cümleler, masal dünyasında insan ile doğa arasındaki bağı somutlaştırıyor. Bu ifadeler, halk masallarında sıkça görülen doğayla uyum içinde olma ve doğayı kontrol etme arzusunu yansıtmaktadır.

Metinde yer alan örnekler, doğa unsurlarının masalardaki işlevini oldukça kapsamlı bir şekilde ele alıyor. Masalardaki bitkiler ve doğa, yalnızca estetik ya da arka plan unsurları değil, aynı zamanda karakterlerin kaderlerini etkileyen, olayların gidişatını değiştiren önemli semboller olarak sunulmuştur.

Ancak metin, masalarda geçen doğa unsurlarını tematik olarak ayrıntılandırırsa da, bu unsurların kültürel ve toplumsal bağlam içindeki rolünü daha derinlemesine inceleyebilmektedir. Örneğin, doğa unsurlarının, dönemin sosyal yapıları veya mitolojik anlayışlarla nasıl bir ilişki içinde olduğu da tartışılabilmektedir.

Bu değerlendirme, masalların doğaya dair sunduğu semboller üzerinden insan-doğa ilişkisini başarılı bir şekilde betimlerken daha derinlemesine kültürel analizlere de kapı aralayabilecek niteliktedir.

3.6. ORMAN- AĞAÇ

Binlerce yıldır insanlık tarihiyle i içe geçmiş, zengin ve kapsamlı bir alandır.

Orman ile ilgili masalarda bulunan bulgular şu şekildedir:

“Adam kadını götürüp bir ormana bırakmış” (BKGBKA, s. 82).

“El ele tutup gidiyorlar. Bir ormana giriyorlar. Ormanın içinde anadan ryan, ağzı gözü belirsiz bir adam, meşe ağaçlarını çekiyor, iğ eğirip ince iplik gibi yapıyor” (AK, s.136).

Ağaç ile ilgili masalarda görülen bulgular şunlardır:

“Bir gün padişahla lalası seyyah olarak gezerken bu çobanın köpeğini ağaca astığını görürler” (Ç, s. 83).

“Filanca dağdaki ağaçtan yedi tane çubuk kessinler, filanca dağdaki yeşil ottan burnuna tütünsünler, o çubuklarla her yanına birer tane vursunlar. Hapşırır, on beş yaşında bir delikanlı olur, kalkar” (AO, s. 103).

“Kızın ağzından yılan yavrusu düştü. Kızı ağaçtan söktü. Kızın karnı tertemiz oldu” (İAO, s.115).

“İğ Erinen gidip ağaçları getiriyor, eğirip urgan yapıyor” AK, s.139).

“Kavak eğiliyor. Kız üzerine çıkıyor” (BBCB, s. 142).

“Geyik kardeşi de otluyor, gelip o ağacın altında yatıyor” (BBCB, s. 142).

“Padişah hızarçılara emir veriyor. Hızarçılar geliyorlar, ağacı kesiyorlar, kesiyorlar, biraz kalıyor: “Bunu da sabahleyin keseriz.” diyorlar. Gece geyik geliyor, yalıyor, yalıyor, eskisinden daha kalın oluyor. Üç gün böyle hızarçılar kesiyorlar, geyik gelip yalıyor, ağaç eskisinden kalın oluyor. Padişah çaresiz kalıyor, eskiden cadı kadınlar varmış, küpe binerlermiş. Bir cadı karı buldurtuyor. Cadı karı, bir kırık teşt, bir kırık tas, bir de kırık kazan alıp kızın olduğu yere gidiyor, kazanı ocağın üstüne koyuyor, gözü görmez gibi yapıyor. Suyu koyuyor, su dökülüyor, ocağı yakıyor, ateş söniyor, esvabı yıkıyor, yere atıyor. Kız yukarıdan bağıyor” (BBCB, s. 143).

“Eğil kavağım eğil” diyor. Kavak eğiliyor” (BBCB, s. 142).

“Büyük üsküreyi arkaya atıyor, meşelik ağaçlık oluyor, küçüğü de atıyor süldürgen müldürgen çöp möp oluyor” (KD, s.194).

“Benim sırrım, şu karşıda gördüğün urgan dolanmış dut ağacının karnında bir tavşan var, o tavşanın karnındaki kutuda olan üç tane boz böcektir” (AB, s.210).

“Has bahçeye gidiyorlar, türlü türlü meyve ağaçları, çiçekler, geziyorlar. Ahçılar koçları kesmişler, yemekleri hazırlıyorlar” (AY, s.315).

“Ağaca tutanıyım da aşağı ineyim diye ağaca el atar atmaz ağaç köküyle çekiliyor, küffarın askerinin içine düşüyor” (ÇMO, s.320).

“Allah tarafından ceylan ata biniyor, at uçuyor, beri yazıda bir ağaç görüyor” (ÇMO, s.320).

“Kardeşin gelince gidip sana gülükan çiçeği getirsin, onun her bir teli bir saz çalar, onunla eğlenirsin” (G, s.349).

“Bu yolu takip et, karşına bir dava komu gelir, komun önünde de bir dut ağacı vardır. Atını dut ağacına bağla” (G, s.350).

“Sen yüzüğünü gösterirsin, büyük oğlum yüzüğü tanır, sana gülükan çiçeğinin tarifesini verir” (G, s.350).

“Bahçeye girmiş ki sanki yalancı cennet. Gülükan çiçeği güne karşı duruyormuş. Gülükan çiçeğinden bir dal koparmış, atının terkisine koymuş, bismillah deyip, o iki dağın arasından geçmiş” (G, s.351).

“Gene bismillah deyip dağı geçmiş, o yalancı cennet bahçeye girmiş. Bahçede oturmuş, meyve yemiş, bakmış seher vakti açıldı, kalkmış abdestini almış, namazını kılmış” (G, s.353).

Ağaçlar, masalların anlatsal yapısında karakterlerin kaderini belirleyen araçlar olarak kullanılıyor. "Bacı Bacı Can Bacı (BBCB) " masalında geçen kavak ağacının eğilmesi ve kahramanlara yardımcı olması, doğanın insanlarla iş birliği içinde hareket eden bir unsur olarak betimlenmesine örnek teşkil eder. Bu da doğanın masallardaki büyüsel işlevini ortaya koyuyor.

3.7. BAHÇE

Bahçeler, insanlık tarihi boyunca dinlenme, beslenme ve estetik zevk için kullanılan alanlardır.

Bahçe ile ilgili olarak masalarda şu bulgulara ulaşılmıştır:

“Yoluna devam etmiş, devin bahçesine dâhil olmuş” (Y, s. 69).

“Hiç dışarıya çıkmayın, ben bahçeye üç tane gül diktim, her bir kıza bir gül” (M, s. 90).

“Birkaç şişe içki alıp babasının has bahçesine gidiyorlar.” (M, s. 92).

“Kız suyu bahçeye bağlıyor, loğla / taş silindirle bahçeyi loğluyor, müezzinin üzerinde gidip geliyor.” (M, s.92).

“Kızım padişaha gittim, söyledim. Bir bahçem var, ağaçlara bak, bahçeyi sula, orada iki göz bir evim var, orada otur, sana dört yüz lirada aylık, başka iş yok dedi” (TK, s.127).

“Göçüp geliyorlar. Bir de bakıyorlar, o bahçe harabe, ağaçlar kurumuş, ev yıkık. Bu kız iki üç günde bir ağaçları suluyor, çiçekler ekiyor. O evi saray gibi yapıyor, suluyor temizliyor. Ağaçlar büyüyor, çiçekler açıyor. Bir gün padişahın oğlu gelip bahçeye

bakıyor, o yıkılan bahçe, yıkılan ev, kuruyan ağaçlar hep yemyeşil, bülbüller ötüyor içinde. Bir de kız var, gül topluyor deste deste” (TK, s.127-128).

“Bir gün kirleniyorlar, has bahçeye gidiyorlar” (BBCB, s.143).

“Bu kız bahçeye çiçekler, naneler, maydanozlar, reyhanlar ekermiş. Her sabah abdest alır gelir, reyhana su serper” (DRD, s.184).

“Bu kapıda bağıırken, kız hemen çıkıyor, bunu çağırıyor, çerçiyi bahçeye alıyor ” (DRD, s.184).

“Ahmet Ağa her dairenin içinde tohum serper gibi o topraktan serpiyor, orası bittikten sonra başka tarafa geçiyorlar, oraya dadım başına çiğit atıyor. İşlerini bitirip yatıyorlar. Ahmet Ağa ’nın ailesi sabah kalkıp bakıyor, evlerinin karşısına büyük bir saray yapılmış. Bir bahçe bitmiş, hiç olacak gibi değil. İnanamıyor, Ahmet Ağa ’ya sesleniyor” (AA, s.233).

“Gelip pencereden bakıyor ki kız çiçekleri suluyor, on parmağı da tamam” (DRD, s.187).

Bahçeler ve ağaçlar gibi semboller, özellikle masalarda karakterlerin karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelirken doğal kaynaklardan faydalandıklarını göstermektedir. Bahçenin bir iyileşme ve yeniden doğma alanı olarak kullanılması, kültürel olarak doğanın verimliliği ve yenilenme potansiyelini temsil etmektedir.

Örneğin, “Müezzin (M)” masasında gül sembolü, üç kız kardeşe atfedilen bir imge olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, bahçede ekilen güller ve diğer bitkiler karakterlerin içsel yolculuklarına ve dönüşümlerine eşlik etmektedir.

3.8. YİYECEK

Beslenme, vücudumuz için zaruri ihtiyaçlarından biridir (Unur & Kaya, 2010: 105). Yiyecek, yaşamsal süreçleri destekleyerek canlıların hayatta kalmasını sağlamaktadır.

Yiyecek ile ilgili olarak masalarda şu bulgulara rastlanılmıştır:

“Sürü sahibi tabi et yer, süt içer, yoğurt yer, kaymak yer, tezce büyür” (EK, s. 59).

“Akşama kadar beraber davar otlatırlar, ekme yerler” (NNONO, s.66).

“Bununla anam bana kalbur yapacak, ben de bulgur ekleyeceğim” (Y, s.69).

“Bu yağ da erimiş, hep üstüme başıma aktı” (Y, s.71).

“Oğul oğul o tilki güya bana evlat oldu, evladın da hayırlısı, yağı yemiş yalamış, yerine toprak doldurmuş, Nasıl edelim de buna bir tuzak kuralım?” (AT, s.73).

“Keçi, ne olur süt ver, sütü çalyım yoğurt edeyim, yoğurdu yayayım ayran edeyim, ayrandan yağ çıkarayım, yağı götürüp anakarıya vereyim, anakarı da kuyruğumu versin, önümü bu tarafa bir daha döndürmeyeyim” (AT, s.73).

“Tavuklar, yumurta verin, kızlara götüreyim, kızlar gelip çeşmede oynasınlar, çeşme su versin, suyu dut’a vereyim, dut yaprak versin, keçiye götüreyim, keçi süt versin, yoğurt çalayım, yoğurdu ayran edeyim, yağını çıkartayım, anakarıya vereyim, anakarı da kuyruğumu versin, ben bir daha buralara gelmeyeyim” (AT, s.74).

“Tilki de torbayla darıyı tavuklara kaçırıp getiriyor, tavuklar yumurtluyorlar, yumurtaları kızlara götürüyor” (AT, s.74).

“Sabahleyin bakmış, oğulları insan değil gene köpek, bu kızın eline etini vermişler, yollamışlar” (AK, s.75).

“O da gitmiş geçerken it elinden eti ağızlamış” (AK, s.75).

“Benim gönlüm portakal istiyor, yarın bana getir” (AK, s.76).

“Dut, dut, yaprak ver keçiye götüreyim, keçi süt versin, yoğurt edeyim, yoğurdu ayran, ayranı yağ edeyim, anakarıya götüreyim, kuyruğumu versin, önümü bu tarafa bir daha döndürmeyeyim” (AT, s.73).

“Çeşme, bana su ver, götürüp duta bağlayayım, dut yaprak versin, keçiye götüreyim, keçi süt versin, sütü yoğurt çalayım, yoğurdu ayran yayayım, yağ çıkartayım, yağı anakarıya vereyim, o da kuyruğumu versin, bir daha önümü bu tarafa döndürmeyeyim” (AT, s.74).

“Bu kız evine gelir, marangoz çalışır, yapar yapıştırır, kütüğü hazırlar. Kırk günlük yiyeceği, içeceği kütüğün içine koyar. Kız gider, marangozun parasını verir. Kütüğü alır, bir hamal çağırır” (HPK, s.105).

“Yemeklerden yiyor, ellerini yıkayıp havluyu kuruluyor” (HPK, s.105).

“Bu kıza keklik eti, tavşan, kuzu getiriyor” (İB, s.110).

“Bakın iki akşamdır tavşanınızı, kekliğinizi götürdüm yedim” (KB, s.124).

“Oğlan hemen kalkıyor, bıçakla vuruyor, pekmezler akıyor, adam avuçlayıp kızın kanı diye içiyor” (KB, s.126).

“Kazana çömçeyi daldırıp deve veriyor” (AK, s.138).

“Bakıyor orada kavurmayla ekmek yığılı oturup karnını doyuruyor.” (AK, s.138).

“Siz burada yiyin, ben de odunu kırayım” (BBCB, s. 142).

“Bu hasta geyik eti yenmezse iyi olmaz” (BBCB, s. 142).

“Gitmiş bakmış ki orada bir kedi içeride yemekleri yalıyor, her tarafı birbirine katıyor” (KE, s.146).

“Köpek her gün gelip bağırp çağırıp aşağıya bir ekmek attı. Şah İsmail, o ekmeği bulum yedi. Bir sabah oradan Çingeneler geçerken su içmek kuyuya bir stil/kova sarkıttılar, Şah İsmail sitilin kulpuna yapıştı. Çingeneler çekti, Şah İsmail dışarı çıktı. Çingeneler ekmek yerken buna da verdiler. Sonra kalkıp gittiler. Şah İsmail orada oturup düşünürken, bakıp dediler ki” (Şİ, s.159).

“Tutup hemen tosunun boynuna biniyor, tosunu kesiyor, pişiriyor” (Ko, s.174).

“Keçi gitti kadın gitti, baktı keçi bir çalının dibinde durdu, çocuklar memelerini emdiler, keçi çıktı geldi. Kadın keçiye bakıyor hiç sütü yok” (ZM, s.179).

“Zülfü Mavi, Allah ’ı seversen yemek ye. Padişahım, senin yemeğin yenmez” (ZM, s.182).

“Vallahi Zülfü Mavi, insan evladının köpek eniği ile pisik eniği doğurduğunu gördük ama altın horozun altın arpa yediğini görmemiştik” (ZM, s.183).

“Neden ayran ekmek yiyorsunuz, şeker helvasıyla kaz var, onları yiyin, diyor.” (K, s.197).

“Öküzünü alırsam aç kalırsın, ineğini alırsam ayran da bulamazsın, eşeğini alıp gideyim” (K, s.198).

“Şu yüklüğün üzerinde bir tepsi baklava var, getirin yiyin diyor” (K, s.213).

“Emmi bir tepsi kadayıf var, onu getirin yiyin, diyor” (K, s.213).

“Bir gün bu kadın her zamanki gibi kocasının yemeğini götürür verir” (Bac, s.237).

“O ekmeği getir ben yiyeyim. Sen gel benim kulağına gir, orada güzel yemekler var, onları ye” (K, s.256).

“Oğlan gider ekmeği alır, gelir bakar pekmez tabağına, kırk tane sinek konmuş” (MO, s.317).

“Ben bir çift zehirli güvercin olayım, kardeşin beni vursun, sen güvercinleri kızart, kardeşine yedir. Sen kekliği yeme, zehirlenme. Kardeşin lsn ki hiç değilse seyahate çıkalım, çocuğumuzla beraber olalım. Küçük kardeş, olan dervişi vurup eve getiriyor. Bacısı kızartıyor, bunun önüne koyuyor” (KH, s.329).

“Evde kap kaçak, kp kek ne varsa hepsini buğday, bulgur, un, yağ, kavurma dolduruyorlar” (şMY, s.333).

“Oğlanda kuşun üzerine biniyor, kuş gak dedikçe su, guk dedikçe et veriyor. Böylelikle tam dünya yüzüne çıkacakları sırada kuş gene et istiyor, ocuk bakıyor et yok, hemen baldırının bir tarafından bir parça et kesip kuşa veriyor. Neyse kuş bunu dünya yüzüne indiriyor” (EA, s.377).

“ocuk, kırk batman et, kırk batman su getirir. Anka kuşunun kanatlarına bağlar, gak dedikçe et, guk dedikçe su verir” (MP, s.395).

“Ben bir sofraya kuracağım, bir yemeğimi yiyin, öyle geçin gidin” (DG, s.409).

Yiyecekler, masalların anlatsal yapısında sadece hayatta kalma aracı olarak değil, aynı zamanda büyüme, enerji sağlama, ilişkilerin gelişmesi ve belirli süreçlerin ilerlemesi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Farklı yiyecek türlerinin (et, süt, yoğurt, ekmeğ, yağ gibi) kullanımı masallarda hem sembolik hem de gerçek anlamlarıyla işlenmektedir.

Masallarda yiyecekler genellikle g ve büyüme ile ilişkilendirilir. Örneğin, Elma K... masalındaki “Sürü sahibi tabi et yer, süt içer, yoğurt yer, kaymak yer, tezce büyür” ifadesi, beslenmenin fiziksel büyüme üzerindeki etkisini açıkça vurgulamaktadır. Yiyecekler, karakterlerin güçlenmesi veya iyileşmesi için bir araç olarak sunulmaktadır.

Yiyecek paylaşımı, sosyal ilişkilerin bir bölümü olarak sürekli karşımıza çıkar. Yiyecekler, toplumsal bağları güçlendiren bir unsur olarak kullanılmaktadır.

Bazı masalarda yiyecekler, hilekârlığın ya da tuzakların bir parçası olarak sunulmuştur. Anakarıyla T... masalındaki “yağı yemiş yalamış, yerine toprak doldurmuş” ifadesi, yiyeceğin manipülasyonunu ve hilekârlığı yansıtır.

Yiyeceklerin sembolik anlamları da masalarda sıkça görülür. Anakarıyla T... masalında keçi sütünden yoğurt yapma süreci, sadece günlük hayatta var olan bir işlem değil, aynı zamanda sembolik olarak üretim ve dönüştürmeyi temsil etmektedir. Bu tür masalarda yiyecek, yalnız bir öge olarak değil, aynı zamanda belirli süreçlerin tamamlanmasına işaret eden bir sembol hâline gelmektedir.

Bazı masalarda yiyeceklerin eksikliği, karakterlerin zorluklarla karşılaşmasına neden olur. Örneğin, Şah İ... masalında Şah İsmail'in ekmek ve su ile hayatta kalma mücadelesi, yiyeceklerin hayatta kalma ile olan bağı kuvvetli bir şekilde ortaya koymaktadır. Yiyecek, yaşamın devamlılığını sağlayan temel bir unsur olarak vurgulanır.

Bu masalarda yiyeceklerin işlenişi, yalnızca beslenme ile sınırlı kalmıyor, aynı zamanda toplumsal ilişkiler, hayatta kalma mücadelesi, güç kazanımı, sembolik anlamlar ve hilekârlık gibi birçok farklı boyutta önemli bir işlev görmektedir. Masalarda yiyeceklerin temsili, halk kültüründe yiyeceklerin toplumsal ve kültürel rollerini anlamak açısından zengin bir analiz sunmaktadır.

3.9. YAĞMUR - KAR

Türkçe Sözlük'te (2011) yağmur “atmosferdeki su buharının yoğunlaşıp su damlacıkları hâlinde yeryüzüne düşmesi” olarak tanımlanır (s. 2502). Su döngüsünün önemli bir parçası olan yağmur, Dünya'daki tatlı suyun büyük bir bölümünün birikmesini sağlamaktadır.

Kar ise Türkçe Sözlük'te (2011) “atmosferdeki su buharının yoğunlaşmasıyla meydana gelen ve yeryüzüne billuru bir şekilde donarak düşen su buharı” olarak tanımlanır (s. 1312). 0 °C'nin altında su buharının yoğunlaşmasıyla oluşur.

Yağmur ve Kar ile ilgili olarak masalarda ulaşılan bulgular şunlardır:

“Bezirgân başı, haddim olmayarak sana söylüyorum, sen çayın başından yüksek tepeye çık. Kara bulut var, yağmur mu yağar, sel mi alır belli olmaz” (DKO, s.168).

“Hasan atını aldı tepeye çıktı, bir saat geçti geçmedi, Cenabı Allah bir yağmur, bir dolu verdi. Bir sel geldi bezirgâni kervanıyla beraber aldı götürdü. Hasan tepede kaldı. Nedir, bir altın vermiş söz almış, “Derelerde kalma yüksek yerde kal” (DKO, s.168).

Yağmur ve kar gibi doğa olaylarının masallarda nasıl kullanıldığını ve bu olayların anlatılarda hangi anlamlara geldiğini görebiliyoruz. Yağmur ve kar, masalların atmosferini oluşturmanın ötesinde sembolik birer anlatı unsuru olarak da işlev görmektedir.

Masallarda yağmur ve kar gibi doğa olayları, insanın doğa karşısındaki savunmasızlığını vurgulamak için kullanılmaktadır. Özellikle Dul Kadının O... masalındaki “Bir sel geldi bezirgâni kervanıyla beraber aldı götürdü. Hasan tepede kaldı” ifadesi, doğanın beklenmedik ve kontrol edilemez gücünü temsil eder. Bu, insanın doğa karşısındaki güçsüzlüğüne bir göndermedir.

Dul Kadının O... masalında, yağmur ve sel tehlikesi açıkça dile getirilmiştir. “Kara bulut var, yağmur mu yağar, sel mi alır belli olmaz” gibi ifadeler, doğanın tehlikelerine karşı tetikte olmanın önemini vurgular. Aynı zamanda, karakterlerin bu tehlikelere karşı aldıkları önlemler (Hasan'ın tepeye çıkması gibi) hayatta kalma stratejilerini de göstermektedir.

“Gecenin birinde yağmur yağıyor, kar yağıyor, çok tipi var” ifadesi, doğanın sertliğini ve belirsizliği simgeler. Bu tür ifadeler, masallarda sıkça kullanılan belirsizlik ve tehlike temalarını güçlendirir.

Yağmur ve kar gibi doğa olayları, bazen masalların içeriğinde sembolik anlamlar taşır. Kar ve tipi, masallarda genellikle zorlukları ve soğuk, katı koşulları temsil ederken; yağmur, temizlenme ve yenilenme anlamlarına da gelebilir. Her iki doğa olayı da karakterlerin karşılaştığı fiziksel ya da manevi engellerin bir sembolü olarak değerlendirilebilir.

Yağmur ve kar, masallarda hem atmosferik unsurlar olarak hem de sembolik anlamlar taşıyan öğeler olarak işlev görmektedir. Bu doğa olayları, karakterlerin yaşam mücadelelerini güçlendiren, tehlikeleri ve belirsizliği simgeleyen önemli anlatı unsurlarıdır. Masallarda bu olayların kullanımı, halk kültüründe doğanın gücüne ve insan üzerindeki etkilerine dair derin bir farkındalık olduğunu göstermektedir.

3.10. GECE - GÜNDÜZ

Türkçe Sözlük'te (2011) gündüz “Gündüz, gündoğumundan günbatımına kadar süren günün aydınlık bölüm.” olarak tanımlanır (s.1006). Bazen "gün" kelimesi de aynı anlamda kullanılır. Gece ise astronomide gündüzün zıddı olarak tanımlanır.

Gece ise Türkçe Sözlük'te (2011) “Gece, akşamın bitiminden sabah güneş doğana kadar süren zaman dilimi.” olarak tanımlanır (s.911).

Gece ve gündüz ile ilgili olarak masalarda tespit edilen bulgular şunlardır:

“Amca ben şu uzak yere çıramı yakmaya gideceğim. Gel şunu atalım, gece uzasın” (AO, s.97).

“Var kuvvetiyle de o siyah ipi atmış, gece uzamış. Bu oğlan, çıra yanan yere gitmiş. Orası da kırk başlı devlerin mekânıymış” (AOM, s.97).

“Bu her gece kalkıp şerbet içiyor” (KB, s.122).

“Padişah hızarçılara emir veriyor. Hızarçılar geliyorlar, ağacı kesiyorlar, kesiyorlar, biraz kalıyor: “Bunu da sabahleyin keseriz.” diyorlar. Gece geyik geliyor, yalıyor, yalıyor, eskisinden daha kalın oluyor. Üç gün böyle hızarçılar kesiyorlar, geyik gelip yalıyor, ağaç eskisinden kalın oluyor. Padişah çaresiz kalıyor, eskiden cadı kadınlar varmış, küpe binerlermiş. Bir cadı karı buldurtuyor. Cadı karı, bir kırık teşt, bir kırık tas, bir de kırık kazan alıp kızın olduğu yere gidiyor, kazanı ocağın üstüne koyuyor, gözü görmez gibi yapıyor. Suyu koyuyor, su dökülüyor, ocağı yakıyor, ateş söniyor, esvabı yıkıyor, yere atıyor. Kız yukarıdan bağılıyor” (BBCB, s. 143).

“Mecbur oluyor, akşam namazı davarla beraber içeri giriyor” (Ko, s.175).

“Kapıları açıyor, atın yularından tutup çekiyor, atı alıp gidiyor. Sabahleyin dev bakıyor ki at yok” (Ko, s.175).

“O kadın, hacı bilen korkusundan tövbe istiğfar ediyor, kocasına gece gündüz hizmet ediyor” (K, s.199).

“Ahmet Ağa her dairenin içinde tohum serper gibi o topraktan serpiyor, orası bittikten sonra başka tarafa geçiyorlar, oraya dadım başına çiğit atıyor. İşlerini bitirip yatıyorlar. Ahmet Ağa'nın ailesi sabah kalkıp bakıyor, evlerinin karşısına büyük bir saray

yapılmış. Bir bahçe bitmiş, hiç olacak gibi değil. İnanamıyor, Ahmet Ağa 'ya sesleniyor” (AA, s.233).

“Sabah oluyor, bir de bakıyorlar ki ne bakalar, bir çeper çekilmiş ki üstü de örtülmüş, altına da hiç güneş bile girmiyor, öyle sık bir çeper” (SÇ, s.260).

“Elmanın meyve verecek zamanı geliyor. O gece büyük oğlan okunu, yayını, kılıcını, kalkanını, evinde ne kadar silah varsa hepsini alıp ağacın altına gidiyor, bekliyor. Gece yarısından sonra bir toz duman, gök gürültüsü bir yağmur, bir şimşek, bütün her tarafı kasıp kavuruyor, oğlan korkusundan kılıcını, kalkanını, bütün silahlarını bırakıp kaçıyor. Ejderha da elmayı alıp götürüyor. İkinci sene ortanca oğlan ağacı beklemeye karar veriyor. O da ağabeyi gibi kılıcını, kalkanını, bütün silahlarını toplayıp ağacın altında bekliyor. Gene gece yarısından sonra bir yağmur, bir şimşek, bir rüzgâr, gürültüden durulmuyor, o da korkusundan kaçıyor. Üçüncü sene sıra küçük oğlana geliyor.” (EA, s.372).

“Bir gün öğle sıcağında bir kavağın gölgesinde yattıyor. Bir kuş sesi duyuyor, kalkıp bakıyor, kavağın üzerinde zümrüdü anka kuşunun yuvası var. Bir yılan ağaca sarılmış, yavrularını yiyecek. Hemen oturduğu yerden yayını çekiyor, bir ok atıp yılanı düşürüyor. Kendisi gene oraya yatıp uyuyor. Akşam olunca kuşların anaları geliyor, ağacın altında insanoğlunun yattığı görünce” (EA, s.377).

Gündüz, aydınlık ve aktif zaman dilimini, gece ise karanlık ve gizemli bir zaman dilimini temsil etmektedir. Masallarda bu iki kavramın kullanımı, karakterlerin deneyimlerini, karşılaştıkları zorlukları ve doğanın döngüsünü yansıtmaktadır.

Gündüz, genellikle insanların faaliyet gösterdiği, işlerin yapıldığı bir zaman dilimi olarak tasvir edilir. Ahmet A... masalındaki “Ahmet Ağa her dairenin içinde tohum serper gibi o topraktan serpiyor.” ifadesi, gündüzün verimliliğini ve çalışkanlığını simgeler. Gündüzde yapılan işler, masalarda başarı ve bereket ile ilişkilendirilir.

Gece, çoğu masalda bir gizem ve belirsizlik unsuru olarak öne çıkar. “Ateşkâr O... masalındaki “Gel şunu atalım, gece uzasın” ifadesi, gecenin karanlığında yaşanan maceraların ve tehlikelerin altını çizmektedir. Gece, aynı zamanda korku ve bilinmezlik gibi duyguları da beraberinde getirmektedir.

Masallarda gündüz ve gece döngüsü, yaşamın sürekli akışını simgeler. Gündüzün sona ermesi ve gecenin başlaması, değişimi ve yeniliği de beraberinde getirir. Sıçan Çocuk (SÇ) masalında “sabah oluyor” ifadesi, yeni bir başlangıcı, umut ve fırsatları temsil etmektedir.

Gecenin getirdiği tehlikeler, masallarda sıkça yer bulur. Elma A... masalındaki “gece yarısından sonra bir yağmur, bir şimşek, bir rüzgâr” ifadesi, geceyi kapsayan belirsizliklerin yanı sıra, karakterlerin cesaretini ve koruma içgüdülerini de vurgulamaktadır. Gecenin tehlikeleri, karakterlerin güçlerini ve zayıflıklarını ortaya çıkarmaktadır.

Gündüz ve gece döngüleri, masallarda toplumsal ve doğal dönüşümlere de tanıklık eder.

Gündüz ve gece kavramları, masallarda zengin bir anlatı kaynağı oluşturur. Bu kavramlar, hem doğanın döngüsünü hem de insanların yaşadığı deneyimlerin derinliğini yansıtmaktadır. Gündüz, bereket ve aktiviteyi simgelerken, gece gizem ve tehlikeleri beraberinde getirmektedir. Masallardaki bu karşıtlık, insan yaşamının karmaşasını ve sürekliliğini vurgulayan güçlü bir anlatı biçimi sunmaktadır.

3.11. DENİZ - GÖL

Türkçe Sözlük'te (2011) deniz “genellikle okyanusla bağlantılı ve tuzlu su kütlesi” olarak (s.627) göl ise “kapalı havzalarda biriken durgun su kütleleri” olarak da tanımlanmıştır (s.959).

Masallarda deniz ve göl ile ilgili ulaşılan bulgular şunlardır:

“Cenabı Allah gelinin tahtırevanını götürür, bir denizin kıyısında bırakır” (NNONO, s.66).

“Denizin kenarına gidince kız hamala epeyce bir para verir” (HPK, s. 105).

“Bir ben bir Allah, bir de sen bu meseleyi biliyorsun. Bu meseleyi kimseye söyleme. Ben kütüğün içine girince, kütüğü denize at” (HPK, s. 105).

“Kız kırk günde Yemen padişahının has bahçesine, önüne çıkıyor. Cenabı Allah'ın işi, suyu vura vura oraya çıkartıyor. Orada da Yemen padişahının hemşiresi gelin

olacakmış, Yemen padişahının oğlu, hemşiresine av kuş etmeğe gelmiş. Bahçenin önüne çıkıyorlar, denizde bir karartı görüyorlar” (HPK, s. 105).

“Bu kırk vapuru denize açın. Paşaya gidin, benden çok selam söyleyin, ellerinden öperim, Ayı Kulağı dağdan geldi, dağa gidiyor, deyin” (AK, s.136).

“Büyüğünü arkaya atıyor, bir deniz oluyor. Küçüğünü önüne atıyor, hendek mendek, küçük sular oluyor” (KD, s.195).

“Adamı düşüyor, adam suya giriyor, at geri geliyor, çocuk atı tutuyor terkisini indiriyor bakıyor ki içi hep altın dolu. Ata biniyor, terkiyi de alıyor, “Bismillah, Yarabbi sen beni kurtar.” Diyerek usul usul çayı geçiyor” (N, s.228).

“Denizden bir deniz adamı çıkıyor. Keloğlan’ı alıp denize giriyor” (K, s.363).

Bazı kavramlar insan hayatında hayati öneme sahip bazı gelişmelerin yaşanmasına sebep olabilir. Örneğin, Neydim Ne Oldum Ne O... masalındaki *“Cenabı Allah gelinin tahturevanını götürür, bir denizin kıyısında bırakır”* *Gelin orada üç gün aç susuz kalır. Bir çoban, oraya davarını götürür, gelini görür.* İfadesi *“Sizin hayır bildiklerinizde şer; şer bildiklerinizde hayır vardır. Allah bilir siz bilemezsiniz.”* ayetindeki gibi bazı olumsuz durumların en başta zor durumlar oluşturduğu sanılsa da o zor şartlar daha kötü durumların yaşanmaması için bir set görevi üstlenmektedir âdeta.

Deniz kavramı bazen de insanın zor durumlarda sığınacağı güvenli bir liman olarak da değerlendirilebilir. Örneğin, Hint Padişahının K... masalında *“Bir ben bir Allah, bir de sen bu meseleyi biliyorsun. Bu meseleyi kimseye söyleme. Ben kütüğün içine girince, kütüğü denize at. Kızcağz kütüğün içine giriyor, kütüğü içinden kilitliyor, hamal kütüğü sırtlayıp denize atıyor”* ifadesi zor durumda iken denizin sığınılacak bir yer olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Halk edebiyatında kullanılan sembolik anlatım biçimleri, toplumsal değerlerin derinliklerini ortaya koyarken insanların doğa ve toplum ile olan ilişkilerini metaforik bir dille ifade etmektedir. Masallar, bireylerin çevrelerine yönelik sorumluluklarını, ahlaki dersleri ve toplumsal sorunları ele almaktadır.

Elâzığ bölgesine ait masallar da doğa ve çevre temasının nasıl işlendiğini kapsamlı bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu çalışma, Ekokritik Yaklaşım'ın Türk folkloruna uygulanabilirliğini gösterirken, masalların sadece eğlence ve eğitim amacı taşımadığını, aynı zamanda doğaya dair derin anlamlar ve mesajlar içerdiğini de vurgulamaktadır.

Elma Kurdu masalı, basit bir davranışın (elmanın ortasını yere atma) büyük sonuçlar doğurabileceğini simgelemektedir. Elmanın yere atılmasıyla içinden çıkan kurdun büyüyüp çocuğu yemesi, küçük dikkatsizliklerin büyük felakete yol açabileceği fikrini desteklemektedir. Bu durum, çevre kirliliğine dair bir metafor olarak değerlendirilebilir. İnsanların çevreye yönelik dikkatsiz ve sorumsuz davranışlarının doğada beklenmedik ve geri dönülemez sonuçlar yaratacağına işaret etmektedir.

Gelin Kaynana masalı, toplum içindeki güç ilişkilerini ve çatışmaları hicveder. “Altını ıslatmış” ve “boku sıçtım” gibi abartılı ifadeler, toplumsal statüye dayalı sorunları mizahi bir dille eleştirmektedir. Bu masal, insanlar arasındaki çatışmaların absürt yanlarını açığa çıkararak, toplumdaki adaletsizlikler ve güç mücadelelerine dikkat çekmektedir.

Keloğlan ile Dev masalı, insanın doğa ile olan ilişkisini sembolize eder. Masaldaki “üsküreyi atıp meşelik ağaçlık yapmak” gibi ifadeler, insanın doğaya müdahalesini simgeler. Bu, insanın doğayı dönüştürme ve şekillendirme gücünü vurgularken doğaya saygı göstermenin önemini hatırlatmaktadır.

Türk halk edebiyatındaki masallar, ses ve gürültü kavramlarını inceleyerek gündelik yaşamın ses yelpazesini ve bunun insan psikolojisi üzerindeki etkilerini ortaya koymaktadır. Gürültü Kirliliği, günlük hayatta karşılaşılan rahatsız edici seslerin olumsuz etkilerini anlatırken, masallardaki ses kullanımı bu kavramın derinliklerini anlamamıza yardımcı olur. Örneğin, Hırsız Padişah masalındaki “Eğer bir köpek ürerse ben ne

dediğimi anlarım” ifadesi, çevresel seslerin anlam dünyasındaki yerini sembolize ederken, İki Kardeş masalındaki kurbağaların sesi, doğanın neşesini yansıtır.

Meyve, Türk halk edebiyatında önemli bir sembol hâline gelir. “Hak Teâlâ ne meyve yaratmışsa o meyvenin şeklinde elmas var.” ifadesi, meyvelerin değerini ve güzelliğini simgeler. Ayrıca, masalarda meyvelerin paylaşım, bereket ve yaşamla olan ilişkisi de ön plana çıkar. “Gökten iki elma düşer.” ifadesi, meyvenin hikâye anlatımındaki önemini vurgularken “Kızım nasıl üzüm yiyorlar.” ifadesi ise sosyal bağları güçlendiren bir unsur temsil etmektedir.

Masalarda hayvan-insan ilişkileri, insanların doğayla olan tarihsel bağlarını ve hayvanlara atfedilen sembolik anlamları ortaya koyar. Hayvanlar, toplumun ahlaki değerlerini yansıtan semboller olarak kullanılır. Örneğin, Hırsız Padişah masalında köpekler padişaha yol gösterirken Arsız Kız masalında köpeklere dair olumsuz bir algı yaratılır. Bu, hayvanların insanlar tarafından farklı bağlamlarda değerlendirildiğini gösterir.

Türk masalarında yiyeceklerin ve beslenmenin önemi, yalnızca beslenme ihtiyacını karşılamakla kalmayıp karakterlerin güçlenmesi, sosyal ilişkilerin gelişmesi ve hayatta kalma mücadeleleri gibi birçok boyutta önemli bir görev üstlenmektedir. Bu bağlamda, yiyeceklerin masalardaki çeşitli temsillerini ve anlamlarını incelemek zengin bir anlatı sunmaktadır.

Masalarda yiyecekler genellikle güç ve büyüme ile ilişkilendirilir. Örneğin, Elma Kurdu masalındaki “Sürü sahibi tabi et yer, süt içer, yoğurt yer, kaymak yer, tezce büyür” ifadesi, beslenmenin fiziksel büyüme üzerindeki etkisini açıkça vurgular. Yiyecekler, karakterlerin güçlenmesi veya iyileşmesi için bir araç olarak sunulmaktadır.

Yiyecek paylaşımı, sosyal ilişkilerin bir ögesi olarak sürekli karşımıza çıkar. Neydim Ne Oldum Ne Olacağım masalındaki “Akşama kadar beraber davar otlatırlar, ekmek yerler” ifadesi, topluluk içinde yiyeceklerin paylaşılmasının önemini gösterir. Yiyecekler, toplumsal bağları güçlendiren bir unsur olarak kullanılmaktadır.

Bazı masalarda yiyecekler, hilekârlığın ya da tuzakların bir parçası olarak sunulmuştur. Anakarıyla Tilki masalındaki “yağı yemiş yalamış, yerine toprak doldurmuş” ifadesi, yiyeceğin manipülasyonunu ve hilekârlığı yansıtır.

Yiyeceklerin sembolik anlamları da masalarda sıkça görülür. Anakarıyla Tilki masasında keçi sütünden yoğurt yapma süreci, sadece günlük hayatta var olan bir işlem değil, aynı zamanda sembolik olarak üretim ve dönüştürmeyi temsil etmektedir. Bu tür masalarda yiyecek, fiziksel bir madde olmanın ötesinde belirli süreçlerin tamamlanmasına işaret eden bir sembol hâline gelmektedir.

Bazı masalarda yiyeceklerin eksikliği, karakterlerin zorluklarla karşılaşmasına neden olur. Şah İsmail masasında, Şah İsmail'in ekmek ve su ile hayatta kalma mücadelesi, yiyeceklerin hayatta kalma ile olan bağına kuvvetli bir şekilde ortaya koymaktadır. Yiyecek, yaşamın devamlılığını sağlayan temel bir unsur olarak vurgulanır.

Yağmur ve kar gibi doğa olayları, masalarda hem atmosfer oluşturmanın ötesinde, sembolik birer anlatı unsuru olarak da işlev görmektedir. Masalarda yağmur ve kar gibi doğa olayları, insanın doğa karşısındaki savunmasızlığını vurgulamak için kullanılmaktadır. Özellikle Dul Kadının Oğlu masasındaki “Bir sel geldi bezirgânı kervanıyla beraber aldı götürdü. Hasan tepede kaldı.” ifadesi, doğanın beklenmedik gücünü temsil eder.

Dul Kadının Oğlu masasında, yağmur ve sel tehlikesi açıkça dile getirilmiştir. “Kara bulut var, yağmur mu yağar, sel mi alır belli olmaz.” gibi ifadeler, doğanın tehlikelerine karşı tetikte olmanın önemini vurgular. Bu, karakterlerin hayatta kalma stratejilerini de göstermektedir.

Yağmur ve kar, genellikle zorlukları ve soğuk, katı koşulları temsil ederken; yağmur, temizlenme ve yenilenme anlamlarına da gelebilir. Her iki doğa olayı, karakterlerin karşılaştığı fiziksel ya da manevi engellerin bir sembolü olarak değerlendirilebilir.

Gündüz ve gece kavramları, masalarda zengin bir anlatı kaynağı oluşturur. Bu kavramlar hem doğanın döngüsünü hem de insanların yaşadığı deneyimlerin derinliğini yansıtır.

Gündüz, insan faaliyetlerinin yoğunlaştığı bir dönem olarak betimlenir. Gündüzde gerçekleştirilen işler, genellikle başarı ve bereket ile ilişkilendirilir. Örneğin, Ahmet Ağa masasındaki ifadenin gösterdiği gibi, gündüz verimliliği simgeler.

Gece, masallarda gizem ve belirsizlik ile doludur. Ateşkâr Oğlan masalındaki ifade, gecenin karanlığında yaşanan tehlikeleri vurgular.

Gündüz ve gece döngüsü, yaşamın sürekliliğini ve değişimi simgeler. Masallarda gündüzün sona erip gecenin başlaması, yeni başlangıçları temsil etmektedir.

Gecenin getirdiği tehlikeler, masallarda sıkça yer bulur. “Elma Ağacı” masalındaki “gece yarısından sonra bir yağmur, bir şimşek, bir rüzgâr” ifadesi, gecenin belirsizliklerini ve tehlikelerini vurgular.

Gündüz ve gece döngüleri, toplumsal ve doğal dönüşümlere tanıklık eder. Bacı Bacı Can Bacı masalındaki gece ve sabah kavramları, doğanın döngüselligi ve insanların bu döngü içindeki yerlerini göstermektedir.

Türk halk edebiyatındaki masallar, sembolik anlatımlarla zengin bir kültürel miras sunar. Bu masallar, insanın doğa, toplum ve kendisiyle olan ilişkisini sorgulamakta ve okuyucuya derin anlamlar sunmaktadır. Ayrıca, sesler, gürültüler, meyveler ve hayvanlar gibi unsurlar, toplumsal değerlerin aktarımında önemli birer kaynak işlevi görmektedir. Masallar, kültürel kimliğin ve değerlerin nesiller arası aktarımında temel bir rol oynar.

Türk masallarında yiyecekler, doğa olayları ve zaman kavramları, zengin bir anlatı kaynağı oluşturarak halk kültürünün derinliklerini anlamamıza yardımcı olmaktadır. Bu unsurlar, insan yaşamının karmaşasını ve sürekliliğini vurgulayan güçlü bir anlatı biçimi sunar.

Bu çalışmada, Elâzığ masallarının doğa unsurlarını nasıl temsil ettiği, doğayla insan arasındaki ilişkileri nasıl kurguladığı ve doğanın kültürel bir öge olarak nasıl ele alındığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Masallarda geçen dağlar, nehirler, ormanlar gibi doğa unsurlarının masal karakterleriyle olan ilişkisi ve doğanın bir tehdit mi yoksa koruyucu bir güç mü olarak tasvir edildiği incelenmiştir. Ayrıca, insanların doğaya karşı tutumları ve doğanın insanlar üzerindeki etkisi de değerlendirilmiştir.

Elâzığ masallarında doğa ve çevreyle ilgili önemli kültürel ve çevresel mesajların bulunduğu tespit edilmiştir. Bu masallar, insan hayatında doğanın yerini vurgulamakta, doğaya karşı duyarlılığın ve saygının altını çizmektedir. Bu bulgular, ekokritik çalışmaların Türk folkloruna uygulanmasında önemli bir adım olup, doğanın edebî metinlerdeki temsilinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır.

Elâzığ masallarının ekokritik bir bakış açısıyla incelenmesi göstermiştir ki, doğa ve çevre temalarının masallarda nasıl işlendiğini anlamada önemli bir perspektif sunmaktadır. Bu çalışma ile hem ekokritik literatüre hem de Türk folkloruna katkılar sunmak, masalların kültürel ve çevresel anlamlarını derinlemesine inceleyerek gelecekteki araştırmalara ışık tutmak hedeflenmiştir.

KAYNAKÇA

- Agamben, G. 2002. *Açıklık: İnsan ve Hayvan*. M. Çilingiroğlu (çev.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Akalın, M. (2022). *Çevre Etiği ve Çevreye Felsefi Yönelimler*. Ankara: Iksad Publications
- Aktaş, Ş. (2009). “Edebî Metin ve Özellikleri”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 15(39), 187-200.
- Ayaz, H. (2014). “Çevreci Eleştiri Üzerine Genel Bir Değerlendirme”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 3(1), 278-292.
- Aylanç, M. (2018). “Fikret Demirağ’ın Şiirlerine Ekoeleştirel Bakış”. *Folklor/ Edebiyat*, 24(96), 37-52.
- Batur, S. (1998). *Açıklamalı-Örnekli Türk Halk Edebiyatı*. (1. Basım). İstanbul: Akdeniz Yayıncılık
- Boratav, P. N. (2003). *Yüz Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: K Kitaplığı.
- Budan, C. Y. (2017). “Çevreci Eleştiri Bağlamında Yaşar Kemal’in Kuşlar da Gitti Romanı Üzerine Bir Değerlendirme”. *Bartın Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2(1), 3-20.
- Cansaran, D. (2019). “Gürültü Kirliliği Düzeyini Belirlemeye Yönelik Bir Çalışma: Amasya İli Örneği”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 74(1), 89-108. <https://doi.org/10.33630/ausbf.523208>
- ÇÜÇEN, A. (2011). Derin <http://blog.aku.edu.tr/ometin/files/2011/12/derinekoloji.pdf> 13.06.2017]. Ekoloji. [Erişim Tarihi 08.12.2024].
- Dindar, G. (2012). *Derin Ekoloji Hareketi ve Ekoeleştiri: Bir Garip Şair Orhan Veli. Ekoeleştiri Çevre ve Edebiyat*. Ankara: Phoenix Yayınevi.
- Elçin, Ş. (1981). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Elçin, Ş. (1993). *Türk Edebiyatında Tabiat*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını.
- Ergin, M., & Dolcerocca, Ö. N. (2016). “Edebiyata Ekoeleştirel Yaklaşımlar: Ekoşir ve Elif Sofya”. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (36), 297-314.

- Faydaoğlu, E., Sürücüoğlu, M.S. (2011). “Geçmişten Günümüze Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanılması ve Ekonomik Önemi”. *Kastamonu Üniversitesi, Orman Fakültesi Dergisi*, 11(1), 52-67.
- Glotfelty, Cheryl (1996). “Introduction: Literary Studies in an Age of Environmental Crisis.” Ed Cheryl Glotfelty and Harold Fromm. *The Ecocriticism Reader: Landmarks in Literary Ecology*. Athens: Georgia UP, xv-xxxvii.
- Gonagova, Y. (2020). *Ekoeleştiri Bağlamında Buket Uzuner’in “Tabiat Dörtlemesi” Serisindeki Üç Roman Üzerine Bir Değerlendirme*. (Yüksek Lisans Tezi). Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Günay, U. (2011). *Elâzığ Masalları ve Propp Metodu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hamilton, E. (2002). *Mitolya*. (Çev. Ülkü Tamer). İstanbul: Varlık Yayınları.
- Karaboğa, T. (2016). Çevre sosyolojisinde çevre sorunlarına yönelik alternatif arayışlar. [Alternative searches for environmental problems in environmental sociology]. *Journal of Akademik Bakış*, 55, 716-726.
- Karamürsel, D., Öztürk, F. P., Kaçal, E., Bayav, A., Emre, M., Oğuz, C., ... & Altındal, M. (2018). “Meyve Fidanı Üreten İşletmelerin Sektöre Bakış ve Beklentileri”. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Tarım ve Doğa Dergisi*, 21, 86-94.
- Karatay, H. (2007). “Dil Edinimi ve Değer Öğretimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.
- Kışlalıoğlu, M. ve Berkes, F. (2003). *Ekoloji ve Çevre Bilimleri*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kuru, K. (2022). *Ekoeleştiri Odağında Ethem Baran Anlatısı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muğla: Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Menteş, Zeynep (2023). *Anadolu Masallarında Mekân*. (Yüksek Lisans Tezi), Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Oppermann, S., Özdağ, U., Özkan, N., ve Slovic, S. (Ed.) (2011). *The Future of Ecocriticism: New Horizons*. Cambridge Scholars Publishing.

- Opperman, S. (2012). “Ekoeleştiri Çevre ve Edebiyat Çalışmalarının Dünü ve Bugünü”. S. Opperman. (Ed.), *Ekoeleştiri Çevre ve Edebiyat*, (1.Basım) içinde (9 59). Ankara: Phoenix Yayınevi
- Ögel, B. (2010). *Türk Mitolojisi*. I. cilt. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Özdağ, U. (2017a). *Çevreci Eleştiriye Giriş*, İstanbul: Ürün Yayınları.
- Özdağ, U. (2017b). *Edebiyat ve Toprak Etiği*. Ankara: Ürün Yayınları
- Özdağ, U. & Gökalp-Alpaslan, G. (2010). “Türkiyat Araştırmalarında Yeni Bir Alan: Çevreci Eleştiri”. 3. *Uluslararası Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (II), ss. 641-651.
- Parlak T., Ö. (2010). *Ekoeleştiri Kuramı Işığında Stefano Benni'nin Margherita Dolcevita ve Terra Adlı Eserlerinde Vurguladığı Doğa Ögesi ve Yazarın Çevreci Düşünceleri*. (Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Parlatır, İ. (2017). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Propp J. V. (1987). *Masalların Yapısı ve İncelenmesi*. Ankara: Sevinç Matbaası.
- Sakaoğlu, S. (1973). *Gümüşhane Masalları*. Ankara 1973.
- Saltık, O. (2016). *Derlenmiş Masallar ile Kurgulanmış Masalların çocuga göreliğı* (Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Sevgi, O. (2015). “Ecology Teriminin Türkçe Karşılıkları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Avrasya Terim Dergisi*, 3(1), 27-46.
- Speek T (2000). “Environment in Literature: Lawrence Buell's Ecocritical Perspective. Koht ja paik/Place and Location”. *Estonian Academy of Arts*, 8, 160-171.
- Sümeli S. (2022). *Ekoeleştiri Perspektifinden Bertolt Brecht'in Epik Tiyatro Kuramının Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Topcu, T. (2019). *Türk Romanında Çevrecilik (1945-2015)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Toska, S. (2009). *Eugene Oneillin İmparator Jones Adlı Yapıtına Ekoeleştirel Yaklaşım*. (Master's Thesis), Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Toska, S. (2017). *Ekokurgu Ekolojik Sorunların Çözüm Yolu Olarak Edebiyat*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2011). *Türkçe Sözlük*. (11. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Unur, K., & Kaya, D. (2010). “Hızlı Yiyecek (Fast Food) Tüketicilerinin Özellikleri ve Tercihlerini Etkileyen Faktörler: Mersin Örneği”. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(2), 105-122.
- Uysal, Y. (2022). *Türk Halk Edebiyatı Ürünlerinde İnsan Evrimi*. (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Uzun N. (2007) *Ortaöğretim Öğrencilerinin Çevreye Yönelik Bilgi ve Tutumları Üzerine Bir Çalışma*. (Doktora Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Ünder, H. (1996). *Çevre Felsefesi: Etik ve Metafizik Görüşler*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Yılmaz, H. (2018). “Hetero-Doğa(l) / Norm(al) Anlayışa Queer Ekoeleştirel Bir Bakış”. *Doğu Batı: Floraya Ağıt*, 83: 9-33.
- Yurcu, G. (2016). “Rekreasyon Faaliyetlerine Katılan Bireylerin Kişilik Özelliklerinin Ekopsikoloji Algılarına Etkisi”. *Journal of Recreation and Tourism Research*, 3(2), 23-35.
- Yücel, Gamze (2023). *Sema Kaygusuz'un Eserlerine Ekoeleştirel Bir Bakış*. (Yüksek Lisans Tezi), Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Ömer Faruk YÖŞ
Doğum Yeri ve Tarihi	
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Fırat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	Millî Eğitim Bakanlığı
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	